

หนังสือสำหรับเด็ก เป็นหนังสือสำหรับเด็กในวัยต่าง ๆ ตั้งแต่วัยก่อนเข้าโรงเรียน ไปถึงวัยรุ่น (ปราณี เชียงทอง 2526 : 6) ซึ่งให้ทั้ง ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และความรู้ ในด้านต่าง ๆ อันแตกต่างไปจากหนังสือแบบเรียน ซึ่งได้แก่ นิทาน นิยาย บทกลอน ลู่อชาติ หรือคดีต่าง ๆ ตลอดจนวรรณคดีอื่น ๆ หนังสือสำหรับเด็ก จะมีลักษณะพิเศษ ซึ่งแตกต่างไปจาก หนังสืออื่น ๆ ก็คือมีภาพประกอบเรื่องราวทุกหน้า ขนาดตัวหนังสือ ขนาดและสีสันทของภาพ ตลอดจน เรื่องราวของหนังสือควร เป็นไปตามหลักจิตวิทยาสำหรับเด็ก จึงจะถือว่าเป็นหนังสือที่ มีคุณค่า เหมาะสมสำหรับเด็ก (รัชณี ศรีไพฑูริย์ วัน 2508 : 528-531)

ลักษณะที่ดีของหนังสือภาพสำหรับเด็ก

หนังสือภาพสำหรับเด็กที่ดีนั้น เป็นหนังสือที่เด็กอ่านได้ด้วย ความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยไม่มีการบังคับให้อ่าน เพราะหนังสือเล่มนั้น ๆ มีเนื้อหาสาระตรงตามความสนใจของเด็ก มีรูปเล่มสะอาด น่าอ่าน ไม่ว่าจะ เป็นบันเทิงคดีหรือสารคดีก็ตาม

ัญญา อิศร กิ่งแหง (2517 : 77) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของหนังสือเด็กว่า

1. ตรงตามความสนใจของเด็ก เนื้อเรื่อง เหมาะกับความสนใจและความ ต้องการของเด็ก ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ความชอบ ความต้องการ ความรักความเอาใจใส่ เป็นต้น
2. เนื้อเรื่องไม่ซับซ้อน มีแนวเรื่อง เด่นชัด เด็กสามารถเข้าใจได้ง่าย เรื่องกระชับ ไม่เยิ่นเย้อ ประโยคไม่ยาวและไม่ซับซ้อน เป็นเรื่อง ที่เด็กที่ยังไม่มีประสบการณ์ จะเข้าใจได้
3. สำนวนภาษา ใช้ภาษาง่าย ๆ เด็กสามารถทำความเข้าใจได้ คำบรรยาย มีเท่าที่จำเป็นจริง ๆ เพราะส่วนใหญ่เด็กจะพอใจติดตามเรื่องจากภาพประกอบมากกว่าจะอ่าน คำบรรยาย

4. ภาพประกอบ นับเป็นหัวใจสำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก เด็กชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ชอบอ่านด้วยภาพมากกว่าตัวหนังสือ ภาพประกอบจึงต้องมีความรู้สึก มีชีวิต มีความเคลื่อนไหว สดคล้องกับเนื้อเรื่องและอธิบายเรื่องได้

5. รูปเล่ม มีรูปลักษณะภายนอกเป็นที่น่าพอใจ ขนาดรูปเล่มกะทัดรัดเหมาะสมมีเด็ก ทนทานต่อการจับต้อง กระดาษมีคุณภาพดี ไข่ตัวหนังสือขนาดใหญ่พอเหมาะกับวัยของเด็ก การพิมพ์ชัดเจน ข้อความในแต่ละบรรทัดไม่ยาวเกินไป การเย็บเล่มต้องแข็งแรง เป็นพิเศษ และควรเป็นปกแข็งหรือปกค่อนข้างแข็ง

6. สำหรับหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก จะต้องมีความถูกต้อง เชื่อถือได้ และมีความทันสมัยของข้อมูล อาจพิจารณาจากผู้แต่งว่ามีความรู้ในสาขาวิชาที่เขียนมากพอหรือไม่ เพื่อป้องกันความผิดพลาดซึ่งจะทำให้เด็กได้รับและจดจำข้อมูลที่ผิด

นอกจากนั้น จินตนา ใบชูภักย์ (อ้างถึงใน จวีวรรณ สุหาภินันท์ 2527 : 45) กล่าวถึงลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

1. เนื้อหา มีวัตถุประสงค์ชัดเจนเพียงเรื่องเดียว เรื่องชัดเจนไม่สับสนยุ่งยาก ความยากง่ายให้เหมาะกับวัยของเด็ก เนื้อหาสนุกสนานเพลิดเพลิน ตัวละครแสดงความคิดเห็น ไหว ไข่ตัวละครไม่มาก ไม่มีบทบรรยายมากเกินไป

2. รูปแบบเนื้อหา มีทั้ง นิทาน นิยาย นิทานพื้นเมือง เรื่องสั้น สารคดี บทกวี บทละคร ความเรียง รวมทั้ง สัญลักษณ์ ทุก ๆ รูปแบบจะมีเรื่องราว (พล็อต) อยู่ด้วย และใช้รูปแบบอย่างเหมาะสม กลมกลืน อ่านเข้าใจง่ายและรวดเร็ว

3. รูปภาพเป็นสิ่งสำคัญ เด็กเล็กควรมีภาพมากกว่ารูป ภาพจะต้องเป็นภาพที่โดยเฉพาะเด็กเล็ก ๆ ภาพจะต้องชัดเจน ถูกต้องไม่เลอะเลือน

4. ภาษาและสำนวนใช้ภาษาง่าย ๆ ประโยคสั้น ๆ คำซ้ำ เพื่อช่วยในการเรียนภาษา ภาษาที่เหมาะสมกับวัยเป็นภาษาพูดที่ต้องตามอักษร วิธีภาษาไทย ไม่ใช่ภาษาเขียน

5. ขนาดตัวอักษร ต้องตัวโต ชัดเจน อ่านง่าย ไม่ใช่ตัวประดิษฐ์

6. รูปเล่ม ควรกะทัดรัด ไม่ใหญ่หรือเล็กเกินไป เด็กวัยเริ่มเรียน ป.1-ป.2 ควรมีความหนา ระหว่าง 10-30 หน้า นอกจากนั้นมีการจัดหน้าให้เหมาะสมกับรูปเล่มด้วย

ลักษณะหนังสือที่เด็กชอบ

หนังสือภาพสำหรับเด็ก ควรเป็นหนังสือที่เด็กได้อ่าน ได้รู้ และได้รับความเพลิดเพลิน ลักษณะของหนังสือที่เด็กชอบ พิจารณาจาก รูปเล่มของหนังสือที่ละล้าวน ได้ดังนี้ (วิริยะ สิริสิงห์ 2524 : 14)

1. ชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องที่ทำให้ความสมบูรณ์ เด็กสามารถเข้าใจได้ทันทีที่อ่านชื่อ เด็กชอบชื่อเรื่องที่เป็นชื่อของสัตว์มีคำว่า ลูก หรือ วิเศษ รวมอยู่ด้วย
2. ปก หนังสือที่มีปกสวยงาม เด็กชอบมากกว่าหนังสือที่มีปกสีไม่สวย และ เด็กชอบหนังสือปกแข็งมากกว่าปกอ่อน
3. ราคา เด็กชอบหนังสือที่มีราคาไม่แพงนัก ถ้าหนังสือสำหรับเด็กเล่มใดราคาแพงเกินไป ปิดตามารดาหรือผู้ปกครองไม่นิยมซื้อให้อ่าน
4. ชื่อผู้แต่ง หนังสือสำหรับเด็กเล็ก ชื่อผู้แต่งอาจไม่มีความหมาย เด็กสนใจเรื่อง และภาพประกอบในหนังสือมากกว่าชื่อผู้แต่ง แต่สำหรับเด็กโต ชื่อผู้แต่งอาจมีความหมายบ้างในกรณี เด็กเคยรู้จักและเคยอ่านเรื่องของผู้แต่งนั้นมาก่อนและ เป็นที่ภูมิใจของเด็ก
5. ภาพประกอบ เด็กชอบภาพสีมากกว่าภาพขาวดำ และชอบภาพสีสวยงามที่เป็นจินตนาการในทำนองสัตว์ต่าง ๆ สามารถทำอะไรได้เหมือนมนุษย์ เช่น ล่นทนา กัมได้ มีเสื้อผ้า สวมใส่ เป็นต้น นอกจากนี้เด็กยังชอบภาพที่ดูง่าย ไม่ซับซ้อน
6. ภาษาและตัวอักษร เด็กชอบหนังสือที่ใช้ภาษาง่าย ๆ ใช้ตัวอักษรง่าย ชัดเจน ไม่ใช้ตัวอักษรประดิษฐ์ ตัวอักษรต้องมีขนาดใหญ่พอเหมาะ กับสายตาของเด็ก
7. เนื้อเรื่อง เด็กชอบเรื่องสนุกสนาน นำหัวเราะ ชอบเรื่องที่ตัวเอกของเรื่อง เป็นสิ่งที่มีชีวิต สามารถเดินวิ่ง เคลื่อนไหวอริยาบถได้ เรื่องต่าง ๆ ที่เด็กชอบ ได้แก่ เรื่องที่แสดงถึงสิ่ง เล็กสามารถชนะสิ่งใหญ่ได้ เรื่องที่จินตนาการที่สนุกสนานเหลือเชื่อ เรื่องที่เล่าเรื่องราว ลักษณะนิสัย เรื่องที่ต้องใช้เข้า วัยวัยไหวพริบแก้ปัญหา และ เรื่องที่ไม่ซับซ้อนมากนัก
8. คุณภาพกระดาษ เด็กชอบหนังสือที่พิมพ์ด้วยกระดาษที่มีคุณภาพดีค่อนข้างแข็ง และเป็นกระดาษสีขาว

9. ขนาดรูปเล่มและการวางหน้า ในประเทศไทยนิยมใช้ขนาดรูปเล่มเพียง 2 ขนาด คือ 16 หน้ายกและขนาด 8 หน้ายก เพราะยึดถือความสะดวกในการพิมพ์เป็นหลัก เด็กชอบทั้งสองขนาด แต่ชอบปกแข็งมากกว่าปกอ่อน

10. ความหนาบางของหนังสือ เด็กชอบหนังสือที่ไม่นหนา หรือเนื้อเรื่องยาวเกินไปนัก

สมทรง สิตลาพันธ์ (2515 : ง-จ) ได้ศึกษา เกี่ยวกับลักษณะของหนังสือที่นักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนปลายชอบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นหนังสือเด็ก จำนวน 10 เล่ม นำไปให้กลุ่มตัวอย่างอ่าน และการวิจัยปรากฏว่า

1. ขนาดรูปเล่ม นักเรียนชอบรูปเล่มขนาด 6 นิ้ว คูณ 8.5 นิ้ว แนวตั้ง มากที่สุด ทุกระดับชั้น ขนาดที่นักเรียนชอบน้อยที่สุดคือ ขนาด 7 นิ้ว คูณ $10\frac{1}{4}$ นิ้ว ประเภทแนวตั้ง เป็นที่มาสังเกตว่า เด็กชอบรูปเล่มแนวตั้งมากกว่าแนวนอน

2. ขนาดตัวอักษร นักเรียนชอบตัวอักษร ประเภท ฝค. 20 ปอยท์ ตัวเรียงห่างมากที่สุดทุกระดับชั้น

3. ลักษณะภาพ นักเรียนชอบภาพวาดแบบไทยแท้ พิมพ์ลวดสี 4 สีมากที่สุด รองลงมา คือ ภาพวาดตามแบบวอลท์ ดีส์นีย์ ลักษณะภาพที่เด็กชอบน้อยที่สุดคือ ภาพวาดประเภทสีจาง

4. ในการเลือกขนาดรูปเล่ม นักเรียนเลือกโดยถือความกะทัดรัดในการเปิดอ่าน เป็นเกณฑ์

5. ในการคัดเลือกขนาดตัวอักษร นักเรียนถือความชัดเจนของตัวอักษร เป็นเกณฑ์ และถือความนำอ่านรองลงมา

6. ในการพิจารณาเลือกภาพ นักเรียนเลือกภาพโดยถือเอาสีสวยสะดุดตา เป็นเกณฑ์ รองลงมาคือ ความชัดเจนของภาพ

7. ในการพิจารณาเลือกรูปเล่ม นักเรียนเห็นว่าหนังสือขนาด 5 นิ้ว คูณ 7.25 นิ้ว กะทัดรัดที่สุด และหนังสือขนาด 6 นิ้ว คูณ 8.5 นิ้ว เหมาะในการถือมากที่สุด

8. นักเรียนมีความเห็นว่า ตัว ฝ.ค. คำรุ่นใหม่ขนาด $19\frac{1}{2}$ ปอยท์ มีส่วนหนาส่วนดำเป็นตัวอักษรที่มีความชัดเจนที่สุด และตัวอักษรประเภท ฝ.ค. 20 ปอยท์ ตัวเรียงห่าง อ่านง่ายและนำอ่านที่สุด

9. ในการศึกษาลักษณะภาพ นักเรียนมีความเห็นว่า ภาพถ่ายธรรมชาติมีความชัดเจนที่สุด

บทมา ล่มพงษ์ (2523 : 73-74) ได้วิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น ที่มีต่อหนังสือสำหรับเด็ก ที่ผลิตออกมาในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2520-2522 ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. นักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น ชอบอ่านหนังสือประเภท นิทาน เทพนิยาย และนิทานพื้นบ้านที่มีตัวเอกเป็นคน

2. นักเรียนชอบให้ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว เขียนเป็นประโยคสั้น ๆ มีบทสนทนา มาก ๆ ย่อหน้าขนาดสั้นประมาณ 3-5 บรรทัด

3. ขนาดของหนังสือ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบขนาด 13 ซม. กว้าง 18 ซม. และมีความหนาประมาณ 22-30 หน้า

4. ภาพประกอบ นักเรียนชอบภาพประดิษฐ์มากกว่าภาพเหมือนจริง

5. สีของภาพ นักเรียนชอบภาพสีดล่ิมมากกว่าภาพสีอ่อนหรือสีขาวดำ และควรเป็นภาพสีตามธรรมชาติ

6. ขนาดของภาพ นักเรียนชอบขนาดเต็มหน้า 1 หน้า

7. การวางภาพและเรื่อง นักเรียนชอบให้ภาพและเรื่อง อยู่หน้าเดียวกัน ส่วนตำแหน่งของภาพ ควรอยู่ด้านบนของเนื้อเรื่อง

8. ตัวอักษร นักเรียนชอบขนาด 32 พอยท์

9. ปก นักเรียนส่วนใหญ่ชอบปกแข็ง

10. กระดาษ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบกระดาษสีขาว ชนิดหนา น้ำหนัก 150 แกรม

ขึ้นไป

ชัยรัตน์ ชลวิที (2525 : 207) วิจัยเปรียบเทียบการออกแบบกราฟิกหนังสือแบบเรียนไทย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระหว่างสำนักพิมพ์รัฐบาลและเอกชน โดยสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 540 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ขนาดของแบบเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ชอบขนาด 8 นิ้ว คูณ 11 นิ้ว (ขนาด 8 หน้ายก)
2. รูปเล่มของหนังสือแบบเรียนที่นักเรียนส่วนใหญ่ชอบ คือ รูปเล่มแนวตั้ง (ขนาด 8 หน้ายก)
3. คุณภาพการพิมพ์ นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าคุณภาพในการพิมพ์อยู่ในเกณฑ์พอใช้ การใช้อักษรพิมพ์ ควรพิมพ์เฉพาะประกอบและส่วนที่สำคัญ สีของตัวอักษร ควรใช้สีขาว ตาคุณภาพและสีของกระดาษอยู่ในเกณฑ์พอใช้
4. ภาพประกอบ นักเรียนส่วนใหญ่ชอบแบบเรียนที่มีภาพประกอบเท่าที่จำเป็น โดยเป็นภาพประเภทภาพวาดและภาพถ่าย ส่วนขนาดของภาพประกอบที่นักเรียนชอบ คือ ขนาดครึ่งหน้ากระดาษ ส่วนสีของภาพชอบสีเหมือนจริง
5. ลักษณะการออกแบบปก นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าควรออกแบบให้สวยงามและเอียงดงงาม ในเรื่องคุณภาพกระดาษ เล่มพบว่าคุณภาพไม่ค่อยคงทน ควรปรับปรุง
6. ตัวอักษร นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า มีขนาดเหมาะสมและสีตัวอักษรที่ควรใช้ คือ สีขาว ตา

ประโยชน์ของหนังสือภาพสำหรับเด็ก

หนังสือภาพสำหรับเด็กให้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ กันอย่างมากมาย พอจะประมวลได้ ดังนี้คือ (ฉัตรชัย คู่กระภากุล 2526 : 1-2 พันลือ พฤษะวัน 2524: 68-69 พัทยา สายหู 2515 : 26 Kurth 1979 : 685-686)

1. ช่วยให้เด็กได้รับความรู้ ต้องการให้เด็กได้ทราบหรือเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่เกินวิสัยของเด็กจะพึงทราบหรือเข้าใจ อันจะเป็นหนทางให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งอื่นต่อไปได้อย่างถ่องแท้
2. เพื่อช่วยให้เด็กได้รับความบันเทิง ได้รับความเบิกบานรื่นเริงและยินดี อันจะยังผลให้เด็กมีอารมณ์แจ่มใส และมีสุขภาพดี
3. ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ หมายความว่าต้องการให้เด็กนั้นเกิดความคิดอันกว้างไกล และสามารถคิดสร้างสรรค์หรือผู้หรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ภายหลังจากที่ได้อ่าน

หนังสือนั้นไปช่วง เวลาหนึ่ง

4. เพื่อช่วยให้เด็กเกิดทัศนคติหรือค่านิยมอันดี หมายความว่าต้องการให้เด็กเกิดความคิดเห็น หรือแนวปฏิบัติที่สอดคล้อง กับสังคมหรือประเทศชาติ อันจะยังผลให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่าง เป็นสุข
5. เพื่อช่วยให้เด็กเกิดนิสัยรักการอ่าน หมายความว่าต้องการให้เด็กเกิดความรู้สึกอยาก จะอ่านหนังสือจนเป็นนิสัย อันจะยังผลให้การพัฒนา ทั้งในส่วนบุคคลและสังคมเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว
6. เพื่อส่งเสริมการเรียนภาษา ให้เด็กมีทักษะทั้งด้านการพูด ฟังอ่าน และเขียน มากขึ้นและเร็วขึ้น
7. เป็นอุปกรณ์การเรียนนอกโรงเรียนและต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างดียิ่ง ที่เด็กสามารถแสวงหาได้
8. ช่วยปลูกฝังคุณธรรมอันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม
9. ช่วยส่งเสริมให้เกิดความมั่นใจ อบอุ่นใจ จากผลสำเร็จของตัวละครที่อ่าน บรรยายค่าในการดำเนินเรื่องทำให้สบายใจ
10. ส่นองความต้องการของเด็กในด้านความอยากรู้อยากเห็น ช่วยให้เด็กสามารถหาคำตอบได้ด้วยตนเองจากการอ่าน เรื่องที่ตนต้องการรู้
11. ทดแทนความต้องการของเด็กที่ขาดไป หนังสือสำหรับเด็กมีผลทำให้เด็กเกิดความอบอุ่นใจ พาเด็กไปสู่โลกแห่งความสนุกสนาน

ความต้องการของเด็กที่ขาดไปไม่ได้หมายถึง วัตถุประสงค์ของ แต่หมายถึงความรู้สึก อารมณ์ ความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก 7 ประการคือ (Sutherland and Arbuthnot 1972 : 5-14)

1. ความต้องการความสำเร็จ (Competence - the need to achieve) หมายถึง ความสำเร็จในชีวิตประจำวัน ความสำเร็จในการทำงาน ความก้าวหน้า ความมีชื่อเสียง เด็กจะรับเอาแบบอย่างจากตัวเอกในเรื่องที่อ่าน มาปฏิบัติตาม เพื่อว่าจะได้ประสบความสำเร็จ และมีชื่อเสียงบ้าง แต่ก็ เป็นเรื่องที่ควรระวังถ้าตัวละครในเรื่อง เป็นผู้มีชื่อเสียงขึ้นมา จากการ

ประพจน์ชีว

2. ความต้องการความมั่นคงทางวัตถุ (The need for physical well-being) เด็กต้องการความสนุกสนานสมบูรณ์ทางวัตถุ คือความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย สุขภาพแข็งแรง ได้กินอิ่มนอนหลับ และมีความสะดวกสบาย เด็กจะเกิดอารมณ์ร่วมไปกับเทพนิยายที่ตัวเอกของเรื่องประสบความสำเร็จได้รับความสุขหลังจากการผจญภัย
3. ความต้องการทางด้านสติปัญญา (The need to know) เด็กต้องการความเฉลียวฉลาด ความมีสติปัญญา สามารถเรียนรู้ หรือการได้ฟัง ได้เรียนรู้วิชาการต่าง ๆ อันเป็นสิ่งเสริมสร้างสติปัญญา ทำให้เด็กเกิดความภูมิใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง
4. ความต้องการความรักและเป็นที่รัก (The need to love and to be loved) เด็กต้องการความรักมาก แม้จะได้รับ ความเอาใจใส่จากผู้ปกครอง ครู และเพื่อน ก็ยังไม่เพียงพอ เด็กยังต้องการแสดงความรักต่อผู้อื่นอีกด้วย เช่นการที่เด็กคอยช่วยเหลือรับใช้พ่อแม่พี่น้อง ครู หรือเพื่อน หรือแสดงกริยา กอตรัด เผ่าติดตาม เป็นการแสดงความรักของเด็กนิทาน เรื่องสัตว์จะช่วยสนองความต้องการความรักของเด็กได้ดี เพราะสัตว์ในเรื่องมักจะเป็นสัตว์ที่น่ารัก น่าสงสาร ป้องกันตนเองไม่ได้ เด็กจะเกิดความรู้สึกเข้าป้องกัน ดูแลสัตว์นั้น เมื่อเรื่องจบอย่างมีความสุข เด็กก็มีความสุขไปด้วย
5. ความต้องการให้สังคมยอมรับ (The need to belong) การเป็นผู้ได้รับการต้อนรับในทุกที่ทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ที่โรงเรียนหรือที่อื่น ๆ เป็นการสนับสนุนให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคงใจตัวเอง เด็กมีความรู้สึกที่จะเรียกร้องความสนใจจากสังคมที่ตนเข้าไปอยู่ จึงพร้อมที่จะทำตามเพื่อนในสังคมนั้นทุกประการ ทั้ง การพูด การกิน การเล่น และการแต่งกายเพื่อให้สังคมที่ตนร่วมอยู่ด้วยยอมรับว่าตนเป็นสมาชิก เด็กที่รู้สึกว่าผู้ปกครองไม่สนใจจึงมักประพฤติตนเหลวไหล ก้าวร้าว เพื่อเรียกร้องความสนใจ ในขณะที่เดียวกันเด็กก็พร้อมที่จะเรียนรู้ว่า พฤติกรรมใดที่ทำให้สังคมไม่ยอมรับ ดังนั้นหนังสือที่ตัวเอกเป็นเด็กเกเร เป็นที่รังเกียจในสังคม แต่ต่อมา กลับตัวได้ก็อาจเป็นประโยชน์กับเด็กที่เป็นปัญหา
6. ความต้องการการเปลี่ยนแปลง (The need for change) เด็ก ๆ ไม่ชอบความซ้ำซากจำเจ ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ เช่นเปลี่ยนบรรยากาศด้วยการเล่น ฉะนั้นในการเรียนการสอนเด็ก เลิกจึงมีการเล่นและการเรียนสลับกันไป ในการอ่านก็เช่นกัน หนังสือตลกเรื่อง

เพื่อฝันจะช่วยผ่อนคลายให้เด็กเกิดจินตนาการ เปลี่ยนจากความเป็นจริงในชีวิต ช่วยให้ชีวิตลัดไล่อ สามารถเรียนหรือทำงานได้มีประสิทธิภาพดีขึ้น

7. ความต้องการสิ่งอันเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นสุนทรีย์ (The need for order and beauty) ความงดงามอ่อนหวานอาจให้ความคิดเกี่ยวกับจริยธรรม ให้ความสิ้นเปลือง เบิกบาน ความจรรโลงใจยากที่จะบรรยายความต้องการสิ่งอันเป็นสุนทรีย์นี้ จะแตกต่างกันไปตามพื้นฐานทางการศึกษา การอบรม และวัฒนธรรม

ประเภทของหนังสือภาพสำหรับเด็ก

หนังสือภาพสำหรับเด็กในปัจจุบันนี้ มีเป็นจำนวนมาก การแบ่งประเภทของหนังสือสำหรับเด็กจึงมีหลายแนว เท่าที่ประมวลได้อาจแบ่งประเภทของหนังสือภาพสำหรับเด็กได้ 3 แนว ดังนี้คือ

1. การแบ่งประเภทหนังสือเด็กตามเกณฑ์อายุเฉลี่ย แบ่งได้ 3 ระดับ ดังนี้คือ หนังสือสำหรับเด็ก อายุ 3-6 ปี, 6-11 ปี และ 11-14 ปี (ศึกษาริการ : 2522 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)
2. การแบ่งประเภทหนังสือเด็ก ตามระดับชั้นเรียน แบ่งได้ 3 ระดับ คือวัยเด็กเล็ก (3-6 ปี) วัยประถมศึกษา (6-11 ปี) และวัยมัธยมศึกษา (13-18 ปี) (วิริยะ สิริสิงห 2524 : 9)

เด็กในแต่ละวัยดังกล่าวข้างต้นมีความสนใจในการอ่านแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่างต่างกันเช่น อายุ เพศ ระดับชั้นเรียน และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม เด็กวัย 6-11 ปี หรืออยู่ในระดับประถมศึกษาจะมีความสามารถในการอ่านพอสมควร โดยอ่านได้เป็นเรื่อง เป็นราวต่อเนื่องกัน และมีช่วงความสนใจในการอ่านมากขึ้น ความสนใจ เรื่องที่อ่าน จะเบนจากเรื่องประเภทเทพนิยายมาสู่ เรื่องแบบอื่น ๆ ที่เป็นความจริงและ เรื่องในชีวิตประจำวัน ศึกษาริการทำกิจกรรมที่เป็นเรื่อง เป็นราวขึ้น สนใจสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ สิ้นล้นละติดตาม สนใจสัตว์เลี้ยง การผจญภัย วิทยาศาสตร์ เรื่องที่เกิดขึ้นจริง และเรื่องราวของเด็กวัยเดียวกัน เด็กวันนี้จะอยากอ่านหนังสือ อยากรู้ทุกอย่างเพราะอ่านหนังสือออกแล้ว ถ้าจะแบ่งความสนใจของวัยเด็กช่วงนี้ ออกเป็นช่วงสั้น ๆ ก็ละสรุปได้ดังนี้ (ฉัตรชัย คู่ภระกาญจน์ 2526 : 44-47, ลุฬัตรา ชุ่มเกตุ 2526 : 14)

อายุ 6 ขวบ ยังสนใจในนิทานแต่เพิ่มความสนใจจากนิทานมาสู่เรื่องธรรมชาติใกล้ ๆ ตัวมากขึ้น สนใจเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ ชอบอ่านหนังสือนิทานสัตว์ นิทานตลก และต้องมีภาพประกอบ

อายุ 7-8 ขวบ ช่วงเวลาความสนใจจะยาวนาน สามารถจดจำคำบอกเล่าและจดจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้ ชอบอ่านเรื่องเกี่ยวกับชีวิตจริง เช่นการผจญภัย ชีวิตในบ้าน ชอบนิทานพื้นบ้าน ตำนาน หรือเรื่องขว้นคิด เช่น การทายปัญหา เป็นต้น

เด็กอายุ 9-11 ปี ้วยมีความสนใจต่อตนเองลดน้อยลง แต่กลับสนใจเพื่อน และสภาพแวดล้อมที่ห่างไกลตนเองมากขึ้น ชอบอ่านนิทานสัตว์ นิทานประจำชาติ รวมทั้งนิทานต่างชาติ แต่ก็ยังสนใจเรื่องผจญภัย เรื่องตื่นเต้นลึกลับ เรื่องแสดงความกล้าหาญ และเรื่องแสดงความมีน้ำใจ นักกีฬา

จากการสำรวจความสนใจในการอ่านของเด็ก พบว่า เด็กระดับประถมศึกษา ชอบอ่านนิทาน นิยายมากที่สุด (วิชาการอ้างถึงใน ณรงค์ ทองปาน : 10)

3. แบ่งตามรูปแบบการเขียน กระทำได้ 2 แบบคือ

3.1 ร้อยแก้ว หมายถึง การเขียนที่นำถ้อยคำมา เรียบเรียง กันไว้อย่างไม่เป็นกฎเกณฑ์บังคับ (ปราณี เชียงทอง 2526 : 5)

3.1.1 ลักษณะภาษา ใช้ภาษาพูดหรือภาษาสนทนา ใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติ โดยคำนึงถึงวัยของเด็ก ใช้ภาษาตรง ๆ เข้าใจง่ายไม่ต้องแปลความหมายอีกคร้ง

3.1.2 ลักษณะถ้อยคำ ใช้คำถูกต้องตามหลักภาษาไทย ใช้คำต่าง ๆ ไม่ซ้ำซ้อนจำเจ ใช้คำสุภาพ ไม่หยาบ หลีกเลี่ยงการใช้ภาษาต่างประเทศ เลือกใช้คำที่สันกะทัดรัด ไม่อธิบายรายละเอียดจนเกินไป ควรเปิดโอกาสให้เด็กคิดขยายความด้วยสติปัญญาของตนเอง

3.2 ร้อยกรอง หมายถึง การนำเอาถ้อยคำมา เรียบเรียงให้มีขนาดความสั้นยาว เสียงสูงต่ำ หนักเบา ตามรูปแบบการประพันธ์ที่กำหนดไว้ (ปราณี เชียงทอง 2526 : 133) ระบุประณี นาคทรพร (2523 : 1-4) กล่าวถึงหลักการใช้ภาษาร้อยกรองว่า

3.2.1 ใช้คำง่าย คำไทยพยางค์เดียวหรือสองพยางค์ คำประสมสองพยางค์หรือสามพยางค์ คำซ้อนสองพยางค์ คำซ้ำ ล้วนเป็นคำที่นำมาใช้แต่งบทร้อยกรองสำหรับเด็ก เพราะจะช่วยให้เด็กเข้าใจความหมายได้ทันที

3.2.2 ความหมายเต็ม ร้อยกรองแต่ละบทควรรู้ที่มีความเต็มชัด
เข้าใจได้ทันที และควร เรียง คำ เป็น เนื้อความที่เข้าใจง่าย ไม่สับสน

3.2.3 เส้นเสียงลาก หมายถึงรวมถึง การใช้คำที่มีเสียงวรรณยุกต์ต่าง ๆ
หลายเสียงสลับกัน และสังหระในการออกเสียงด้วย เพื่อให้ร้อยกรองมีเสียงไพเราะและมีจังหวะ
ชวนลุ่มก

3.2.4 ฝากข้อคิด บทร้อยกรองบางบท อาจฝากข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ
ที่จะมีคุณค่าทางใจให้แก่เด็กได้ เช่น ข้อคิดในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เป็นต้น

3.2.5 ลุงจิตเพลิน คือการทำให้เด็กเพลิดเพลินด้วยการอ่านบทร้อยกรอง
ดังนั้น การใช้ร้อยกรองสำหรับเด็กควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ใช้คำง่าย แต่คล้องจองเป็นหลัก
2. คำคล้องจองนั้นไม่ควรซับซ้อนบังคับ แต่เอาพลังความหมายที่ชัดเจน ฟังเข้าใจ
ง่ายเป็นหลัก
3. ภาษาร้อยกรองไม่ควรยาวเกินไป สามารถอ่านจบภายใน 15-20 นาที ก็นับ
ว่าใช้เวลามากแล้ว
4. ใช้แบบแผนกรนิพนธ์อย่างง่าย เช่น กลอนสั้น กลอนบทดอกสร้อย (กลอนหก)
กลอนแปด กาพย์ยานี 11 กาพย์สุรางคนางค์ แต่ไม่ควรใช้โคลง ฉันท์ กลกลอน กลโคลง โดยคำ
ประพันธ์ที่นำมาใช้ ควรตัดแปลงให้เหมาะสมกับวัยเด็กได้ โดยเลือกคำง่าย ๆ อ่านตรงคำพอดี
ไม่ต้องบังคับให้เด็กรู้ว่า แต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดใด ถ้า เป็นเด็กระดับประถมตอนปลายขึ้นไปจึงจะ
สอนลักษณะบังคับให้เด็กเรียนรู้เพิ่มขึ้น

รูปแบบร้อยกรองสำหรับเด็ก

ร้อยกรองของไทย แบ่งออกตามประเภทของรูปแบบแผนของร้อยกรอง 8 ประเภท
คือ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย กาพย์ห่อโคลง ลิลิต และคำฉันท์ ร้อยกรองที่เหมาะสมสำหรับเด็ก
ได้แก่ กลอนสั้น หรือคำคล้องจอง กลอนหก กาพย์ยานี 11 กาพย์สุรางคนางค์ 28 สำหรับ
กลอนแปดนั้น ใช้กับเด็กเล็ก ๆ อาจมีหวังยาวไป แต่เด็กโตใช้ได้ดี (หทัย ต้นหยง 2526 : 177)

4. แบ่งตามลักษณะเรื่อง แบ่งได้ 3 ประเภทคือ

4.1 บันเทิงคดี หมายถึง เรื่องราวที่ประดิษฐ์ขึ้น หรือแต่งขึ้นเพื่อความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน (ณรงค์ ทองปาน 2526 : 35) บันเทิงคดี แบ่งไว้ดังนี้

4.1.1 นิทานชาวบ้าน (Folktales) นิทานชาวบ้านเป็นนิทานที่เล่าสืบต่อกันมา ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งดั้งเดิมเป็นใครต่อใคร เมื่อการเขียนเจริญขึ้นจึงมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรตามเค้าเรื่องเดิม นิทานชาวบ้านแบ่งออกเป็น 5 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ (กุหลาบ มลลิกะมาศ 2518 : 105-109)

ก. นิทานปรัมปรา (Fairy tale) เป็นเรื่องลึกลับว่าเกิดขึ้นในที่ใดที่หนึ่งแต่เวลาและสถานที่เลื่อนลอย ตัวบุคคลในเรื่องไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาตามสภาพความเป็นจริงของมนุษย์ เนื้อเรื่องมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตัวเอกของเรื่องจะมีคุณสมบัติพิเศษเช่น มีบุญ มีอำนาจ มีฤทธิ์เดช มีความสามารถ และจบลงด้วยความลึกลับ นิทานปรัมปรานี้มีทั่วโลกทั้งของภาคตะวันออกและภาคตะวันตก เช่น เรื่องนางสิบสอง สังข์ทอง ปลาบู่ทอง ลโนไวท์ ซินเดอเรลลา เป็นต้น

ข. นิทานท้องถิ่น (Legend) เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อชนบประเพณี โขลกกลางหรือค่านิยมของแต่ละท้องถิ่น เชื่อกันว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริง ๆ มีสถานที่ตัวบุคคลที่กำหนดแน่นอนกว่านิทานปรัมปรา แม้จะมีความแปลกพิสดารผิดธรรมชาติ นิทานท้องถิ่นอาจแบ่งออกเป็น

ข.1 นิทานประเภทอธิบาย (Explanatory tales) อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ เช่น เหตุใดกาสั่งมีชนดำๆ อธิบายสาเหตุของความเชื่อบางประการ เช่น ห้ามนำน้ำส้มสายชูเข้าเมืองลพบุรี อธิบายชื่อสถานที่ต่าง ๆ เช่น เกาะหนู เกาะแมวในสงขลา

ข.2 นิทานที่เกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น ผี ไสยคำสตร์ คาถาอาคม ความเชื่อเหล่านี้มีมาแต่ดั้งเดิม เช่น เรื่องนางนาคพระโขนง

ข.3 นิทานเกี่ยวกับลัทธิที่ฝังไว้และสายแทงฆุมทรัพย์ เช่น ปุโลมเผ้าทรัพย์

ข.4 นิทานวีรบุรุษ ที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถของบุคคล ชีวีบุคคล และชื่อเสียงที่ ในนิทานวีรบุรุษจะมีเค้า เรื่องจริงอยู่ด้วย เช่น เรื่องท้าวแล่นปม เจ้าลายน้ำผึ้ง ท้าววิกรมชาติ

ข.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่ลุ่มลึก เจตนาสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เรื่อง หนูกัดเหล็ก ขาดขาต่าง ๆ ที่พระโพธิสัตว์ เลวพระชาติเป็นสัตว์และคนหลายพระชาติ เช่น เรื่องหมาฉิ่ง ซึ่งเป็นเรื่องสอนความกตัญญู เป็นต้น

ข.6 นิทานตลกขบขัน (Jest) มักเป็นเรื่องสั้น ๆ มีจุดสำคัญที่มีเรื่องไม่น่า เป็นไปได้ อาจเป็นเรื่อง ความโง่ กลโกง การแก้แค้น การแสดงปฏิภาณ การเดินทางผจญภัย ที่ก่อเรื่องผิดปกติน่าขบขัน เช่น เรื่องศิรินุโยช

4.1.2 นิทานสมัยใหม่ (Modern fantasy) ได้แก่นิทานที่แต่งขึ้นใหม่ตามจินตนาการของผู้ประพันธ์ในลักษณะเดียวกับนิทานปรัมปราหรือเทพนิยาย แต่เป็นจินตนาการถึงบุคคลและสิ่งของที่ไม่ตรงตามสภาพความเป็นจริง ซึ่งมีการวาง โครงเรื่องอย่างลุ่มลึกส่งผล อาจเป็นเรื่องของโลกอื่น ปาฏิหาริย์ สัตว์พูดได้ เด็กที่เก่ง เป็นพิเศษ ทั้งเรื่องขำขัน และเรื่อง เป็นจริงเป็นจัง หรือเป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นใหม่จากนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่อง ปีเตอร์แพน (Peter Pan) ของ เซอร์ เจมส์ บาร์รี่ (Sir James Barrie) (Sutherland and Arbuthnot 1972 : 212) เรื่องของไทย เช่น ตาบวิเศษ เรื่องที่เกี่ยวกับความรักในครุฑครว เช่น หนูนุ่น รักน้อง รักของพ่อ เรื่องของสัตว์ เช่น กวางเขายาว เจ้าต่าง เต็มที่รัก (นิค้ำ ชูโต กล่อมจิตต์ พลายเวฬุ กานต์มณี ศักดิ์เจริญ 1524 : 74) และอีกประเภทหนึ่ง เป็นจินตนาการอิงประสัปกรณ์ของผู้แต่ง นิทานประเภทหลังนี้ ปัจจุบันมีผู้นิยมแต่งมากขึ้น และได้รับความนิยม จากผู้อ่านมาก โดยเฉพาะผู้อ่านที่เผอิญมีประสัปกรณ์ร่วมกับผู้เขียน หรือมีความลุ่มลึกในเรื่องเดียวกับผู้เขียน เป็นวิธีการเขียนอีกแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่เกิดในนิทานด้วย (สำลี ทองทิว 2524 : 208) เช่น ข้างเขยนน้อย โป้ง กับแป้งไปโรงเรียน เป็นต้น

4.1.3 นวนิยาย (Novels) นวนิยายสำหรับเด็กเป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นใหม่คนละแบบกับตำนาน ซึ่งมีเรื่องเดิมหรือเค้า เรื่องเล่าลือกันฟังสืบ ๆ มาอยู่แล้ว นวนิยายสำหรับเด็ก มีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่นเดียวกับนวนิยายผู้ใหญ่ ต่างกันที่ตัวละครอาจเป็นเด็ก ปัญหาต่าง ๆ ที่ตัวละครประสัปกรณ์ก็เป็นปัญหาของเด็ก (ปราณี เขียงทอง 2526 : 73)

นวนิยายสำหรับเด็กเล็กจะเขียนออกมาในรูปแบบหนังสือภาพ เช่นเดียวกับนิทานต่าง ๆ เนื้อเรื่องมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เกี่ยวกับของเล่น เกี่ยวกับเครื่องยนตกลไก หรือเรื่องตลกขบขันต่าง ๆ เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้เขียนโดยอาศัยข้อเท็จจริงในสังคมปัจจุบันเป็นหลักซึ่งต่างกับนิทานซึ่งเขียนโดยอาศัยจินตนาการเป็นหลัก เช่น เรื่อง การผจญภัยของทอม ฮอร์ด์ เฮอร์ หรือ สัตร์ธู (Sutherland and Arbuthnot : 1972 : 434) ดอกบัวเล่มพละ เอ้กับรหัลล์มตแดง เป็นต้น

นวนิยายสำหรับเด็กแบ่งออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ นวนิยายเกี่ยวกับชีวิตจริง นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ นวนิยายผจญภัย นวนิยายเกี่ยวกับการสืบสวน นวนิยายจินตนาการ เป็นต้น (ปราณี เชียงทอง 2526 : 73-74)

นวนิยายที่เด็กชอบส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เรื่องชาชัน เรื่องกีฬา และเรื่องลึกลับต่าง ๆ (Huck : 1979 : 445)

4.2 สารคดี หมายถึง เรื่องที่ให้สาระความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ สนองความสนใจ เฉพาะของเด็ก และเนื้อหาสาระต่าง ๆ ไม่ละเอียดยดลึกซึ่งจนเกินกว่า เด็กจะเข้าใจได้ (ปราณี เชียงทอง 2526 : 74) สารคดีสำหรับเด็กมีประโยชน์ในแง่ที่ช่วยให้เด็กเกิดความรู้ ความคิดในเชิงวิชาการมากขึ้น และช่วยส่งเสริมบทเรียนของเด็กได้มาก

สารคดีสำหรับเด็ก แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ (สิทธา พิณภูวนตล นิตยา กาญจนะวรรณ 2520 : 41)

4.2.1 สารคดีทั่วไป สารคดีประเภทนี้มีลักษณะคล้ายบทความ ต่างกันตรงที่สารคดีทั่วไปนั้น นอกจากต้องอาศัยความรู้เป็นหลักสำคัญแล้ว ยังต้องให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านด้วย ส่วนบทความนั้นไม่ต้องคำนึงถึงความสนุกเพลิดเพลินเหมือนสารคดีก็ได้

4.2.2 สารคดีชีวประวัติ เป็นหนังสือที่รวบรวมชีวประวัติ และเรื่องราวของบุคคลสำคัญ ตลอดบุคคลที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ ซึ่งอาจจะ เป็นชีวประวัติของบุคคลคนเดียวหรือบุคคลหลายคนมารวมกันไว้ในเล่มเดียวกันก็ได้

4.2.3 สารคดีท่องเที่ยว หมายถึงสารคดีที่กล่าวถึงประสบการณ์ และข้อสังเกตของผู้แต่ง ในขณะที่ไปยังท้องถิ่นอื่น ๆ มุ่งหมายให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน และความ

ครร โลงใจแก่ผู้อ่าน ด้วยการเล่นนอกและบรรยากาศเป็นสำคัญ ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสารคดี
ท่องเที่ยว อาจผิดพลาดเคลื่อนไปบ้าง ซึ่งถ้า เป็นสารคดีท่องเที่ยวที่แสดง ประสบการณ์ของผู้ท่องเที่ยว
เที่ยวอย่างธรรมดา ๆ แล้ว ความบกพร่องในเรื่องนี้ก็มิได้สำคัญมากนัก แต่ถ้าจงใจให้เป็น
สารคดีเพื่อแสดงความรู้เป็นหลัก และจะใช้เป็นหลักฐานเพื่อการอ้างอิงต่อไปแล้ว ข้อเท็จจริง
ต่าง ๆ จะต้องถูกต้อง เล่ม

4.3 ร้อยกรอง เป็นเรื่องจินตนาการที่แต่งด้วยคำประพันธ์คล้องจองมีสัมผัส
เป็นสังหะ มีเนื้อเรื่อง เช่นเดียวกับคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว คือเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เรื่อง
เทพนิยาย เรื่องเกี่ยวกับเด็ก เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ ฯลฯ ทั้งที่มีการดำเนินเรื่องและไม่มีกร
ดำเนินเรื่อง บทเพลง ตลอดจนคำประพันธ์ร้อยกรองที่แต่งโดยเด็ก ๆ (Sutherland and
Arbuthnot : 1972 : 300-323)

บทร้อยกรองสำหรับเด็กของไทย แบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 4 ประเภทคือ (กลุ่มจิตต์
พลาญ เวช 2524 : 229-296)

4.3.1 นิทานคำกลอน บทร้อยกรองสำหรับเด็กของไทยส่วนใหญ่เป็น
นิทานคำกลอน นิทานไทยสมัยก่อนเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองแทบทั้งสิ้น นิทานคำกลอนในสมัยก่อนนั้น
นอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่เด็กแล้วยัง เป็นหนังสือที่ผู้ใหญ่ใช้สอนให้
เด็กหัดอ่านให้
คล้อง และจดจำให้ขึ้นใจ เช่น เรื่อง เสือโค สังข์ทอง กากี ล้อลิติรักษา เป็นต้น

นิทานคำกลอน มีที่มาในการแต่งอยู่ 2 ประการคือ แต่งขึ้นจากนิทาน นิยายของเก่า
ที่เล่าต่อ ๆ กันมา และไม่ปรากฏนามผู้แต่ง เช่น ไกรทอง สังข์ทอง เป็นต้น และบางเรื่อง เป็น
นิทานที่แต่งขึ้นใหม่และปรากฏนามผู้แต่ง เช่น พระอภัยมณีของสุนทรภู่ เป็นต้น ลักษณะคำประพันธ์
ส่วนใหญ่เป็นกลอนสุภาพ และกลอนบทละคร

นิทานสำหรับเด็กในปัจจุบันมีหลาย เรื่องที่ผู้แต่ง เขียนด้วยร้อยกรอง แต่หันมาใช้คำ
ง่าย ๆ แต่คล้องจองเป็นหลัก ช่วยให้อ่านง่าย อ่านเพลิน และเป็นการปลูกฝังนิสัย รักคำประพันธ์
ร้อยกรองให้แก่เด็กด้วย

4.3.2 บทร้อยกรองตลกฮาซัน บทร้อยกรอง ประเภทนี้ ได้แก่บทกลอน
กล่อมเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นบทร้อยกรองตลกฮาซันไร้สาระ หรือเป็นบทร้อยกรองที่ปรากฏ
ในนิทานคำกลอน เช่น ระเด่นลันได พระมะเหลเถไถ ก็เป็นบทกลอน สำนวนตลกตลอดเรื่อง

เด็ก ๆ จดจำ และร้อง เล่นอย่างสนุกสนาน อาจกล่าวได้ว่าบทร้อยกรองกลอนสำหรับเด็ก มีแพร่ กว้างอยู่ในบทร้อยกรองสำหรับเด็กทุกประเภท

4.3.3 เพลงร้อง บทกลอนต่าง ๆ อาจนำไปใช้ทำนอง เพลง แล้วนสน ให้เด็กร้อง ก็ได้ เช่น บทดอกสร้อยลูกกาชนิดของ กระทรวงศึกษาธิการ ใช้เป็นเพลงร้องทุกบท เช่น แมวเหมียว ร้องทำนอง แยกบร เทค ซึ่ง เป็นบทกลอนที่ใช้ทำนอง เพลงไทยเดิมประกอบคำร้อง หรือ สยามมานูสติใช้ทำนอง เพลงลำ กลที่เรียบเรียงขึ้นใหม่หรือลำนำคึกขุ่มขุ่มใช้ทำนอง เพลง โอลด์ แล ซายน์ (Auld Lang Syne) ของต่างประเทศก็ได้ การใช้เพลงร้องนอกจากจะทำให้เด็ก จดจำบทร้อยกรองต่าง ๆ ได้แล้ว ยังทำให้เด็กเกิดความสนุกสนานอีกด้วย (สุพัตรา ชุ่มเกษ 2526 : 87)

ภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

ภาพประกอบ หมายถึงภาพที่มีเพิ่มเติมในหนังสือเพื่ออธิบายเรื่องราวให้ชัดเจน และ ตกแต่งให้สวยงาม มีทั้งภาพขาวดำและภาพสี โดยมีเทคนิคการพิมพ์โดยวิธีต่าง ๆ เช่น แบบ กราฟัวร์ (Gravure) แบบออฟเซต (Offset) เป็นต้น (Landau 1966 : 213) และภาพ เหล่านี้ยังมีส่วนสำคัญในการช่วยตกแต่งหนังสือตั้งแต่หน้าปกจนถึงหลังปกอีกด้วย (ฉัตรชัย ศุภกรกาญจน์ 2526 : 194) สำหรับ รุท (Poot 1970 : 260-261 อ้างถึงใน เจริมพันธ์ กอวัฒนาสกุล 2516 : 17) เล่นอวามีเหตุผลอยู่ 3 ประการในการนำภาพมาใช้ประกอบหนังสือ ประการแรกเพื่อแสดงประกอบเรื่องราว ประการที่สองเพื่อเล่า เรื่อง และประการสุดท้าย เพื่อ สร้างสัมพันธ์ภาพกับการอ่านเนื้อเรื่อง

. รัญจวน อินทร ก่าแหง (2520 : 113-117) ได้กล่าวถึงภาพประกอบในหนังสือภาพ สำหรับเด็กว่ามีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งแก่เด็ก เพราะเด็กมักจะชอบอ่านหนังสือด้วยภาพ มากกว่าตัวหนังสือ นอกจากนี้ลักษณะของภาพประกอบหนังสือเด็กยังช่วยตอบสนอง ความต้องการ ด้านอารมณ์อีกด้วย (วิโชค มุกตมณี อ้างถึงใน หทัย ต้นหยง 2526 : 208-209)

ผลเนื่องจากการจัดให้มีการประกวดหนังสือภาพสำหรับเด็กของหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 จนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้ภาพประกอบในหนังสือได้มีการพัฒนามากขึ้น ทั้งทางผู้เขียนภาพ และสำนักพิมพ์ต่างก็พยายามสร้างภาพประกอบออกเป็นหลายแนว เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย หรือ

ภาพตัดปะ โดยมีการใช้เทคนิคต่าง ๆ เข้ามาช่วยสร้างภาพประกอบนี้ สำหรับสำนักพิมพ์ก็ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของการพิมพ์ให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลงานเหล่านี้จะช่วยทำให้ภาพมีความงามและสมบูรณ์สอดคล้องกับเนื้อเรื่องได้ตรงกับวัยและความต้องการของเด็กมากที่สุด (เจิมพันธ์ กอวัฒนาสกุล 2516 : 17, Huck 1979 : 76-77)

ฮัค (Huck 1979 : 113) เล่นอหลักเกณฑ์ของภาพประกอบที่ดีว่า ควรจะช่วยให้ขยายความเข้าใจเรื่องได้ สามารถช่วยสร้างอารมณ์ของเรื่อง ทำให้เนื้อเรื่อง เต็มและสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง สำหรับวิททิชและชูลเลอร์ (Wittich and Schuller 1973 : 106-110) ให้ความเห็นว่า ควรจะมีการจัดองค์ประกอบที่ดี สื่อความหมายได้ชัดเจน โดยแสดงสีสรรตามความเป็นจริงและธรรมชาติ อีกทั้งภาพที่เล่นนั้นควรจะมีชีวิตชีวาและความคมชัด

วิโชค มุกตมณี (อ้างถึงใน หทัย ตันหยง 2526 : 208-209) ได้แบ่งลักษณะของภาพประกอบหนังสือเด็กเป็น 5 ประการคือ

1. ลักษณะเหมือนจริง ให้ลักษณะความเป็นจริง ซึ่งศึกษามาจากธรรมชาติทั้งสิ้น อาจจะใช้ลักษณะขาว-ดำ เป็นสื่อในการแสดงออก ดูแล้วรู้สึกเหมือนจริง
2. ลักษณะสร้างสรร ค์หรือจินตนาการ ไม่มีลักษณะเหมือนจริงมากนัก เช่น เส้นหรือรูปทรงของสัตว์ต่าง ๆ ประกอบขึ้นมาในลักษณะจินตนาการมากขึ้น คือเพิ่มเติมความคิดเข้าไป
3. ลักษณะการเขียนภาพแบบรูปทรง เรขาคณิต ลักษณะเช่นนี้อาจจะคิดหรือสร้างสรรค์มากขึ้น คือใช้รูปทรงลักษณะเรขาคณิตแทนคำ การตัดภาพเป็นลักษณะรูปทรง เรขาคณิต ผิดจากรูปทรงเหมือนจริงและจินตนาการ คือใช้รูปทรงหรือเส้นวงกลม สามเหลี่ยม มาประกอบกันเป็นรูป
4. การใช้รูปทรง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนคำ คือใช้ลักษณะของสัญลักษณ์ (Symbolics) แทนคำความหมายในภาพ อาจจะเป็นเรื่องยากสำหรับเด็ก แต่ในขั้นสูงจำเป็นจะต้องให้เด็กเรียนรู้บ้าง เช่น ดวงอาทิตย์แทนคำส เป็นเรื่องสว่าง เป็นการแทนคำให้คิดในลักษณะเป็นสัญลักษณ์มากกว่า ลักษณะเหมือนจริง หรือลักษณะเรขาคณิต
5. ลักษณะการเขียนภาพสัตว์ โดยลักษณะที่เป็นจริง นักวาดภาพและแบ่งพวกเขียนภาพสัตว์ เป็นอีกประเภทหนึ่ง พวกนี้จะศึกษาเกี่ยวกับรูปทรงของสัตว์ในลักษณะที่เป็นจริงก่อน แล้วจึงแทนคำออกมาในลักษณะซึ่งเปลี่ยนแปลงแล้วจะเป็นลักษณะเหมือนจริงก็ได้ จินตนาการ รูปทรงเรขาคณิตหรือสัญลักษณ์ก็ได้

แบบของภาพประกอบ

ภาพประกอบของหนังสือภาพสำหรับเด็ก ถ้าแบ่งตามวิธีการผลิต สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ (สำเนียง ปัทมะทิน : 60-61)

1. ภาพถ่าย หมายถึง ภาพที่ได้จากการถ่ายภาพด้วยกล้อง ภาพตั้งกล้องอาจเป็น ภาพขาว-ดำ หรือภาพสี นำมาประกอบข้อความหรือเรื่องราวตอนนั้นให้เป็นที่เข้าใจ

ภาพถ่ายทุกภาพล้วนมีคุณสมบัติช่วยตกแต่งภาพให้สวยงามอยู่ในตัวอยู่แล้ว แต่ถ้าจะให้ดียิ่งขึ้น ก็ควรมีการจัดองค์ประกอบภาพ การให้แสง เงา ตลอดจนการตัดส่วนภาพที่ดี อันจะทำให้ได้ภาพถ่ายที่มีทั้ง คุณลักษณะที่อธิบาย เรื่องราว และคุณลักษณะที่จะช่วยตกแต่งสิ่งพิมพ์ให้สวยงามยิ่งขึ้น

2. ภาพเขียน หมายถึง ภาพที่เขียนด้วยหมึกและสีต่าง ๆ เป็นรูปร่างและลักษณะต่าง ๆ ตามที่ออกแบบ อาจจะเป็นภาพเหมือน ภาพจินตนาการ ภาพลัทธิ ภาพการ์ตูน ภาพล้อเลียน ภาพภูมิ ภาพสถิติหรือกราฟ แผนที่ แผนที่ แผนผัง ฯลฯ ใช้สำหรับนำลงตีพิมพ์ประกอบตัวพิมพ์เรียง ในที่ที่เหมาะสมและจำเป็นต้องใช้ เพื่อบรรยายหรืออธิบาย เรื่องราวและช่วยตกแต่งสิ่งพิมพ์ให้สวยงาม

การเขียนภาพประกอบ โดยทั่วไปทำได้ 4 วิธีคือ (เสริมพันธุ์ กอวัฒนาสกุล : 2516 : 11)

1. ภาพวาดเส้น คือภาพที่เขียนด้วย พู่กัน ดินสอ ปากกากล่อง ส่วนใหญ่ภาพที่เขียนสีเดียว อนุโลมอยู่ในประเภทวาดเส้น

2. ภาพสี อาจใช้สีโปสเตอร์ สีน้ำ สีน้ำมัน ตลอดจนดินสอสีต่าง ๆ

3. ภาพตัดปะ คือการนำภาพหรือวัสดุสำเร็จรูป เช่น กระดาษสี เศษผ้า ฯลฯ มาประกอบเข้าด้วยกัน และอาจเขียนตกแต่งเพิ่มเติมให้เกิดเป็นภาพที่ต้องการ

4. ภาพตัดต่อเติมบนรูปถ่าย คือการนำรูปถ่ายมาตัดต่อหรือเขียน เติมแต่ง เพื่อเน้นความสำคัญ ความสวยงาม หรือเพิ่มให้เกิดภาพใหม่ตามต้องการ

สำหรับในด้านกริมพ์นั้น เป็นกระบวนการที่นำเอาภาพต้นฉบับที่ผลิตด้วยการเขียนหรือการถ่ายก็ตาม ไปถอดออกเป็นแม่พิมพ์ อาจมีการใช้เทคนิคเพิ่มเติม ดังนั้นภาพประกอบที่ได้จากการพิมพ์ จึงอาจเหมือนกับต้นฉบับเดิม หรือเปลี่ยนแปลงในรายละเอียด เช่น สี ลักริมพ์ หรือ เงาก็ได้

ภาพประกอบที่แบ่งโดยวิธีการพิมพ์ แบ่งเป็น 4 ชนิดคือ (การร สักริมพ์ 2521 : 159-160)

1. ภาพลายเส้น เป็นภาพที่ไม่มีสีเป็นส่วนเป็นสีเทม มีแต่เส้นดำบนพื้นกระดาษขาวเท่านั้น เป็นภาพที่เกิดจากการทำแม่พิมพ์จากต้นฉบับภาพนั้นนำไปทำแม่พิมพ์โดยไม่ได้ถ่ายแม่พิมพ์ลักริมพ์
2. ภาพลายลักริมพ์ คือภาพที่ต้องถ่ายผ่านลักริมพ์ก่อนทำแม่พิมพ์ ภาพที่พิมพ์ออกมาจะมีเงา มีสีอ่อนแก่ น้ำหนักต่าง ๆ กันในภาพนั้น เป็นภาพที่ใช้พิมพ์ต้นฉบับจากภาพถ่าย ภาพเขียนด้วยพู่กัน สีน้ำ สีน้ำมัน เป็นต้น พิมพ์ได้เหมือนของจริง ภาพชนิดนี้ถ้าใช้แว่นขยายส่องดูจะเห็นว่ประกอบด้วยจุดต่าง ๆ จุดเหล่านี้เองทำให้ภาพลึกลับอ่อนแก่แตกต่างกัน ภาพที่ได้จากลักริมพ์แต่ละแบบก็มีสีส่วนแตกต่างกันออกไป ภาพลักริมพ์นี้สร้างภาพเหมือนได้มากกว่าวิธีอื่น มักเป็นภาพที่มีรายละเอียดมาก
3. ภาพผสมระหว่างลายเส้นและลายลักริมพ์ คือการสร้างภาพที่มีลายเส้นและลายลักริมพ์ปนกัน เช่นสร้างให้บางส่วนเป็นลายเส้น บางส่วนเป็นลายลักริมพ์ในภาพเดียวกัน
4. ภาพสีและภาพสีธรรมชาติ ภาพสีอาจเป็นภาพลายเส้นหรือลายลักริมพ์ก็ได้ โดยการใส่สีประกอบในภาพด้วยทำให้ภาพมีสีและเหมือนของจริงยิ่งขึ้น แต่ภาพสีธรรมชาตินั้นเป็นภาพลายลักริมพ์และอย่างน้อยจะต้องใช้สี 4 สี จึงจะพิมพ์ภาพออกเป็นสีธรรมชาติได้ อย่างไรก็ตามในการพิมพ์ภาพสีที่ต้องการ คุณภาพดีมาก ๆ อาจต้องพิมพ์สีเพิ่มเป็น 5 หรือ 6 สีก็มี สีที่เพิ่มขึ้นเรียกว่า สีพิเศษ

ขนาดของภาพประกอบ

ขนาดของภาพประกอบ เป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงในการ เขียนภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก การใช้ภาพขนาดโตนั้น ขึ้นอยู่กับจิตวิทยา และพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย เป็นสำคัญ ในการกำหนดขนาดของภาพประกอบมีหลักที่ควรคำนึง ดังนี้ (ฉัตรชัย คู่ภรทกัญจน์ 2526 : 202-203)

1. พัฒนาการในการใช้สายตา เนื่องจากความสามารถในการใช้สายตาของเด็กแต่ละวัยแตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กที่มีอายุน้อย ก็จะมองเห็นภาพในลักษณะภาพรวม ไม่สามารถสืบรายละเอียดในภาพได้ เมื่อโตขึ้นก็ค่อย ๆ มองเห็นรายละเอียดในภาพได้มากขึ้นตามลำดับ ฉะนั้นการสร้างภาพประกอบต้องคำนึงว่า เด็กเล็กภาพควรจะมีขนาดโต และขนาดนี้ก็จะลดลง เมื่อเด็กโตขึ้น

2. การใช้สี ภาพประกอบที่ใช้สีมากลี่ย่อมมีอิทธิพลให้เด็กเกิดความพึงพอใจมากกว่าภาพที่สีน้อย (เช่นภาพขาว-ดำ) ดังนั้นถ้าจำเป็นต้องใช้ภาพขาว-ดำเป็นภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ก็ควรใช้ภาพขนาดใหญ่กว่าภาพสีหลายสี (หรือภาพสีธรรมชาติ) เพื่อให้อ่านประกอบด้านขนาดไม่สร้างความประหลาดใจ แก่ผู้อ่านทดแทนสีที่ขาดหายไป

3. การลงทุน เนื่องจากการสร้างภาพประกอบ จำเป็นต้องลงทุนมากกว่า การเรียงพิมพ์ (ในกรณีที่ใช้วิธีการพิมพ์แบบเลทเตอร์เพลส) หรือนำไปถ่ายเพลท (ในกรณีที่ใช้วิธีการพิมพ์แบบออฟเซต) การลงทุนแม่พิมพ์นอกจากจะต้องใช้ค่าจ้างเพื่อการเตรียมภาพต้นฉบับแล้ว ยังต้องใช้ค่าจ้างในการทำแม่พิมพ์เป็นเงินจำนวนสูงอีกด้วย ดังนั้นหากมีทุนเพื่อการทำแม่พิมพ์ไม่สูงนัก ก็ต้องหาทางลดต้นทุนการผลิต โดยการลดขนาดของภาพลงบ้าง

ขนาดของภาพประกอบ เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ออกแบบวางหน้าหนังสือเด็กจะต้องคำนึง ทำรรลัทธิกุล (2521 : 148-149) ได้กล่าวถึงขนาดของหนังสือซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับขนาดของภาพ เป็นส่วนใหญ่ว่า การพิจารณาเรื่องขนาดของหนังสือนั้นอาจพิจารณาได้เป็น 2 นัยคือ

1. ขนาดที่เป็นจริง คือขนาดที่อาจวัดออกมา เป็นนิ้ว เป็น เซนติ เมตร ขนาดที่เป็นจริงนี้โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าขนาดเล็กหรือใหญ่ก็ไม่มีผลในทาง เรียงกรอง ความสนใจของผู้อ่านให้แตกต่างกันออกไป เพราะในขณะที่ผู้อ่านดูภาพนั้น ความสนใจของผู้อ่านจะอยู่ที่ภาพใน 1 ภาพเท่านั้น ไม่ว่าภาพเล็กหรือใหญ่ ความสนใจสิ่งเท่าเทียมกัน ถ้าเป็นภาพใหญ่ คนจะดูให้เต็มภาพ จะต้องถือให้ห่างสายตา ส่วนภาพเล็กจะต้องนำเข้ามาใกล้สายตา ภาพที่ปรากฏบนจอภาพในดวงตาของ คนจึง เป็นภาพขนาดเดียวกัน

2. ขนาดเปรียบเทียบ คือขนาดที่นำมาเอามา เปรียบเทียบกันว่าภาพใดจะเรียก ความสนใจจากผู้อ่านได้มากกว่ากัน ภาพใหญ่กว่าสามารถเรียกความสนใจได้มากกว่าภาพขนาดเล็ก แต่ความสนใจที่มากขึ้นนี้ จะมามากขึ้นในอัตราที่ลดลง

บันลือ พฤษะวัน (2521 : 74) ได้กล่าวถึงภาพที่นำมาประกอบหนังสือเด็กว่า
ควรเหมาะสมกับวัยของเด็ก เด็กยิ่งเล็กรูปควรละเอียด เพื่อช่วยให้เห็นชัดเจน เด็กชั้นประถมปีที่
1-2 ควรใช้ขนาด 2 ใน 3 ของหน้ากระดาษ ส่วนเด็กชั้น ป 3-4 ควรใช้ขนาด 1 ใน
2 ของหน้ากระดาษ

ลักษณะภาพ

สีเป็นส่วนหนึ่งภาพประกอบของหนังสือภาพสำหรับเด็ก ภาพประกอบในหนังสือจะเป็น
ที่น่าสนใจ และมีคุณค่าทางการเรียนรู้มากขึ้นเพียงใดนั้น ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสีที่ใช้
ในการวาดภาพประกอบด้วย นอกจากนั้นสียังช่วยเพิ่มความสนใจให้เกิดขึ้นแก่ภาพและให้ความเป็น
จริงในลักษณะที่เป็นภาพถ่ายเหมือนจริง ได้มีการนำสีต่าง ๆ มาระบายลงในภาพเขียนอย่าง
สวยงาม

การใช้สีกับภาพประกอบหนังสือเด็ก

ภาพประกอบถือเป็นหัวใจสำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก เด็กมักเลือกอ่านหนังสือที่มีภาพ
สีสวย ๆ มากกว่าภาพขาว-ดำ เว้นแต่เป็นเรื่องสนุกสนานที่เด็กชอบจริง หลักการใช้สีกับภาพ
ประกอบหนังสือสำหรับเด็กมีดังนี้ (ฉัตรชัย ศุภระกัญจน์ 2526 : 220)

1. ควรใช้ภาพสีหลายสีมากกว่าภาพขาวดำ หรือภาพสีเดียว
2. ควรเลือกใช้สีให้เหมาะกับเนื้อเรื่อง เช่นกล่าวถึงน้ำ ควรใช้สีฟ้า และต้อง
คำนึงถึง การใช้สีที่ให้ความรู้สึกต่าง ๆ กันให้ตรงตามเนื้อเรื่อง เล่มอ ถ้า เป็นเนื้อเรื่อง เกี่ยวกับ
ความสนุกสนาน เบิกบาน ควรใช้สีอ่อน ถ้ากล่าวถึง เรื่องบางอย่างที่สลับ ควรใช้สีดำหรือสีม่วง
ประกอบในวงนั้น เป็นต้น
3. ควรใช้สีวรรณะอ่อนในการ เร่งเร้า และดึงดูดความสนใจของเด็ก มากกว่าสี
วรรณะเย็น ซึ่งไม่ดึงดูดความสนใจของเด็กได้ดีเท่าที่ควร
4. ควรหลีกเลี่ยงสีที่ทำให้เศร้า โศกไม่สนุกสนานเบิกบาน เช่น สีดำ สีม่วง
 เป็นต้น ควรจะใช้สีเหล่านี้เฉพาะตรงส่วนที่ต้องการ แสดงความรู้สึกโศกเศร้าของตัวละครเท่านั้น

5. การใช้สีต่าง ๆ ควรใช้สีเข้ม ชัดเจน ให้ความรู้สึกตรงตามความต้องการ มากกว่าจะใช้สีขิดจาง โดยเฉพาะปกหนังสือสำหรับเด็ก ควรใช้สีสดใส สะดุดตา เพื่อดึงดูดความสนใจของเด็ก

สีกับการพิมพ์

ปกติการพิมพ์หนังสือหรือภาพใช้หมึกสีดำพิมพ์บนกระดาษขาว เพราะเป็นการประหยัดอย่างที่สุด กระดาษขาวก็ดี หมึกดำก็ดี การผลิตต้นทุนประหยัดที่สุด สีดำกับสีขาวมี contrast กันมากที่สุด อาจสร้างตัวพิมพ์ได้ประหยัดที่สุด การพิมพ์ตัวบนขาวจึง เรียกว่าไม่มีสี การพิมพ์สีในทางการพิมพ์หมายถึงพิมพ์สีอื่น ๆ ลงไป การเอาสีอื่นมาพิมพ์ก็ต้อง เสียค่าใช้จ่ายสูงขึ้น การพิมพ์ย่อมแพงกว่า การพิมพ์ด้วยหมึกดำธรรมดา ยิ่งการพิมพ์หลายสีก็ต้องมีแม่พิมพ์เพิ่มขึ้น โดยเพิ่มขึ้นสีหนึ่ง ก็ต้องมีแม่พิมพ์เพิ่มขึ้นชุดหนึ่ง และการพิมพ์ก็ต้อง เพิ่มขึ้นอีกครึ่งหนึ่ง เล่มต่อไป เช่นภาพสี ก็ต้องมีแม่พิมพ์สีอื่น และต้องพิมพ์สีครั้งละครั้ง แต่การเอาสีมาไว้ในทางการพิมพ์ก็ย่อมจะมีประโยชน์เพิ่มขึ้นคุ้มกัน จุดประสงค์ของการเอาสีมาไว้ในทางการพิมพ์ก็เพื่อประโยชน์ดังนี้

1. สีเรียกความสนใจจากผู้อ่านมากกว่า นานกว่าการพิมพ์ขาวดำธรรมดา เพราะสีสะดุดตาให้คนมอง ก่อนและมองอยู่นาน ในหน้าหนังสือเดียวกันจุดใดมีสีคนจะมองจุดนั้นก่อนที่จะมองส่วนไม่มีสีและมองอยู่นานกว่า
2. สีให้ภาพได้เหมือนจริง เหมือนสิ่งมากกว่าภาพขาวดำธรรมดา เพราะสิ่งแวดล้อมที่เรามองเห็นมีสีล้วนทั้งนั้น การพิมพ์ภาพเป็นสีธรรมชาติสามารถที่จะสร้างภาพเหมือนของจริงได้มากขึ้น สีน้าบางชนิดสีเป็นสาระสำคัญ การพิมพ์ด้วยสีจึง อาจมีผลดีกว่าไม่มีสี
3. สีก่อให้เกิดอารมณ์ การใช้สีจึงอาจใช้สร้างอารมณ์ต่าง ๆ ให้ผู้ดูได้ตามที่ผู้ใช้ตั้งใจ
4. สีก่อให้เกิดความเข้าใจและความจำได้มากกว่าภาพขาวดำ การใช้สีในภาพทำให้คนเข้าใจภาพได้ชัดเจนขึ้นกว่าขาวดำ เมื่อเข้าใจดีความจำก็ย่อมจำได้ดีขึ้นด้วยและสีย่อมเรียกความสนใจได้มากกว่า และได้นานกว่า อยู่แล้วย่อมมีผลทำให้จำได้มากกว่าภาพขาวดำไปด้วย การสำนี้ หมายถึงสำเรื่องราวของภาพว่า เป็นอย่างไร ไม่ได้อำสี เพราะตัวนี้เองนั้นอาจจำไม่ได้หรือจำผิดแต่เรื่องราวในภาพจะจำได้ดีขึ้น

5. ใช้สีเพื่อให้เกิดความประทับใจให้ผู้อ่านรู้สึกว่าคุณภาพของผู้ใช้สีมีฐานจะมีเกียรติสูง เพราะการใช้สีย่อมจะต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก เป็นการใช้สีเพื่อเอาชื่อเสียง

ผลการวิจัยในอดีตที่ผ่านมา ทำให้ทราบถึงลักษณะของภาพที่เด็กชอบ ดัง เช่น ผลการวิจัยของลุ่มทรง สัตลายัน (2515 : ง-จ) พบว่า เด็กในชั้นประถมศึกษาตอนปลายชอบภาพวาดแบบไทยแท้พิมพ์ลวดสี 4 สี มากที่สุด ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ ปัทมา ลุ่มพงษ์ (2523 : 73-74) ที่วิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีต่อหนังสือสำหรับเด็กโดยพบว่า นักเรียนชอบภาพประดิษฐ์มากกว่าภาพเหมือนจริงที่มีสีเหมือนตามธรรมชาติ

ลูนันท์ ภูตะศิร (2509 : 99-101) ได้ทำการวิจัยภาพประกอบแบบเรียนที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น โดยได้ศึกษา กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 จำนวน 100 คน ภาพที่นำมาทดลอง มี 3 ชุด ชุดแรกประกอบด้วยภาพ 3 แบบคือ ภาพล่เกดซ์เหมือนจริง ภาพถ่าย และภาพเขียนหยาบ ชุดที่สอง ประกอบด้วย ภาพสี ภาพขาวดำ ชุดที่สาม ประกอบด้วย ภาพครึ่งหน้า และภาพเต็มหน้า แล้วให้นักเรียนเลือกว่าชอบภาพใตมากที่สุดในแต่ละชุด ผลการศึกษพบว่า

1. ภาพเขียนหยาบ มีรายละเอียดน้อย ได้รับความสนใจมากที่สุด รองลงมาคือ ภาพถ่าย และภาพวาดเหมือนจริง
2. ภาพสีได้รับความสนใจมากกว่าภาพขาวดำ
3. ภาพขนาดโต ได้รับความสนใจมากกว่าภาพขนาดเล็ก ภาพเขียนหยาบขนาดเต็มหน้า ได้รับความสนใจมากที่สุด

จันทร์เพ็ญ ไทยประยูร (2511 : 96-98) ทำการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการสอนโดยใช้ภาพสี และภาพขาวดำประกอบการสอนและศึกษาทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อสีต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนที่มีอายุเฉลี่ย 17 ปี 6 เดือน จำนวน 200 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มเท่ากัน ทดลองด้วยภาพสี กลุ่มหนึ่ง และภาพขาวดำกลุ่มหนึ่ง ผลปรากฏว่านักเรียนจำรายละเอียดจากภาพสีได้เร็วกว่า มากกว่า และนายกว่าภาพขาวดำ และสีที่นักเรียนชอบมากที่สุดได้แก่ สีฟ้า สีเหลืองราชพฤกษ์ สีเขียวสด และสีน้ำเงินสด

พิชญ์ ภาสุรภัทร (2513 : 100-102) ศึกษาหลักเกณฑ์ในการสร้างภาพประกอบแบบเรียนสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลปรากฏว่า นักเรียนชอบภาพวาดเหมือนจริงมากกว่าภาพถ่าย ชอบภาพสีหลายสีมากกว่าภาพขาวดำ และชอบภาพวาดเหมือนจริงหลายสีมากที่สุด นอกจากนี้การเลือกสีที่ใช้ประกอบภาพยังไม่ขึ้นกับเพศอีกด้วย

ฉลองชัย สุระวัฒนบุรี (2514 : 69-100) ได้ศึกษาแบบและสีของภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กอนุบาลที่นักเรียนชอบ ภาพที่ใช้ในการวิจัยมี 5 แบบคือ ภาพวาดเหมือนจริง ลายเส้นภาพประดิษฐ์วาดแบบง่าย ๆ แรเงา ภาพประดิษฐ์แบบง่าย ๆ ลายเส้น และภาพถ่าย ภาพทั้ง 5 แบบ มีทั้งภาพขาวดำ ภาพสีเดียว และภาพหลายสี รวมเป็น 15 ลักษณะ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนอนุบาล จำนวน 100 คน ผลการวิจัย พบว่า ภาพที่นักเรียนอนุบาลชอบมากที่สุด คือ ภาพประดิษฐ์แรเงาหลายสี รองลงมาคือภาพประดิษฐ์ลายเส้น ภาพถ่าย และภาพเหมือนจริงทั้งแรเงาและลายเส้น นักเรียนอนุบาลชอบภาพสีมากกว่าภาพสีเดียวและภาพขาวดำ

วุฒิ แตรสังข์ (2514 : 80) ได้วิจัยเกี่ยวกับแบบสีและขนาดของภาพประกอบแบบเรียน ที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาชอบ โดยตัวอย่างประจำการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 300 คน ให้แต่ละกลุ่มดูภาพที่มีเนื้อหาต่างกัน แต่แบบสีและขนาดของภาพ เป็นทำนองเดียวกันทั้งสองกลุ่ม ผลปรากฏว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่ม ทั้งชาย และหญิง ทุกระดับชั้นชอบภาพถ่ายมากกว่าภาพวาดแรเงา หรือภาพวาดลายเส้น ชอบภาพหลายสีแบบธรรมชาติมากกว่าภาพขาวดำ หรือภาพสีเดียว ชอบภาพขนาดใหญ่มากกว่าภาพขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ฉลอง ทับศรี (2517 : 60-64) ศึกษาความชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นที่อยู่ในเมือง กับชนบท ที่มีต่อภาพลักษณะต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 ภาพที่ใช้มี 4 ลักษณะคือ ภาพถ่าย ภาพเหมือน ภาพประดิษฐ์ และภาพล้อ ผลปรากฏว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ชอบภาพล้อมากที่สุด รองลงมาคือ ภาพถ่าย และภาพประดิษฐ์ แต่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ชอบภาพถ่ายมากที่สุด รองลงมาคือ ภาพล้อ ภาพประดิษฐ์ และภาพเหมือน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2,3 ในเมืองและชนบท ชอบภาพถ่ายไม่แตกต่างกัน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในเมือง ชอบภาพถ่ายมากกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในชนบท นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3,4 ในเมือง กับชนบทชอบภาพเหมือน ภาพประดิษฐ์และภาพล้อไม่แตกต่างกัน

ประสงค์ นิธมา (2517 : 52-54) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการใช้สไลด์สีสร้างขึ้น จากภาพถ่าย ภาพวาดเหมือน และภาพวาดลายเส้นเป็นอุปกรณ์ประกอบการสอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยศึกษาเป็น 2 ตอน ตอนหนึ่งศึกษาความชอบของนักเรียน ตอนที่สอง เปรียบเทียบผลการเรียนรู้จากสไลด์ซึ่งมีแบบของภาพต่างกัน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างสามกลุ่มได้ดู ภาพถ่าย ภาพวาดเหมือน และภาพวาดลายเส้น ปรากฏว่า

1. นักเรียนส่วนใหญ่ชอบภาพถ่ายมากที่สุด รองลงมาคือ ภาพวาดเหมือนและภาพ วาดลายเส้น
2. การเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละกลุ่มจากภาพทั้งสามชนิดไม่แตกต่างกัน
3. เพศและสมรรถภาพทางการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละกลุ่มไม่มีผลต่อความชอบ แบบของภาพในสไลด์ และเพศของกลุ่มนักเรียนไม่มีผลต่อการเรียนรู้ของกลุ่มนักเรียนจากการดู สไลด์ที่มีแบบของภาพต่างกัน

พิน เพ็ชรรักษ์ (2524:159-193) ได้ศึกษาความสนใจของนักเรียนระดับประถมศึกษา ปีที่ 4-5 ที่มีต่อตำแหน่งของภาพขนาดต่าง ๆ ในหนังสือแบบเรียนโดยสร้างแบบเรียนจำลอง ที่มี ข้อความไร้ความหมาย กับกรอบภาพขนาดเต็มหน้า $\frac{1}{2}$ หน้า และ $\frac{1}{4}$ หน้า ทั้งแนวนอนและแนวตั้ง ซึ่งวางอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ กันของหน้าหนังสือจำนวน 108 ตำแหน่ง จำนวนชั้นละ 490 คน รวมทั้งสิ้น 980 คน พิจารณาให้คะแนนความสนใจว่า ชอบภาพแต่ละขนาด แต่ละตำแหน่งมากน้อย เพียงไร ผลการศึกษาพบว่า

1. เมื่อเปิดหนังสือออกดูหน้าเดียว
 - 1.1 เด็กสนใจภาพขนาด $\frac{1}{2}$ หน้า แต่ละตำแหน่งไม่แตกต่างกัน
 - 1.2 เด็กสนใจภาพขนาด $\frac{1}{4}$ หน้า แนวนอนตอนบนกลางหน้า และ ภาพแนวตั้ง บริเวณมุมบนขวา มากกว่าตำแหน่งอื่น
2. เมื่อเปิดหนังสือออกดู 2 หน้า
 - 2.1 เด็กสนใจภาพเต็มหน้า หน้าซ้ายมือและขวามือเท่ากัน ส่วนภาพคาบหน้า สั้นใจน้อย
 - 2.2 เด็กสนใจภาพ $\frac{1}{2}$ หน้า แนวนอนที่อยู่ตอนบนของหน้ามาก ส่วนภาพ $\frac{1}{2}$ หน้า

แนวตั้ง ที่อยู่มุมบนซ้ายของหน้าและมุมบนขวาหน้าขวาก็ได้รับความสนใจสูง

2.3 เด็กสนใจภาพขนาด $\frac{1}{4}$ หน้า ทั้งแนวนอน และแนวตั้ง ที่อยู่มุมบนซ้ายของหน้าซ้าย และมุมบนขวาของหน้าขวามากกว่าตำแหน่งอื่น

3. ภาพทุกขนาดทุกลักษณะที่มีตำแหน่ง คาบหน้า ได้รับความสนใจจากนักเรียนน้อยที่สุด

เฟรนช์ (French 1952 : 90-95) ได้ศึกษาว่า เด็กชอบภาพที่มีลักษณะซับซ้อน (Complexity) หรือภาพที่มีลักษณะง่าย และภาพที่เด็กชอบ มีลักษณะเหมือนภาพที่ผู้ใหญ่ชอบหรือไม่ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ ครูโรงเรียนประถมศึกษา 88 คน นักเรียนเกรด 1 จำนวน 412 คน และนักเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 544 คน เฟรนช์ให้กลุ่มตัวอย่างดูภาพทีละคู่ 13 คู่ ภาพแต่ละคู่มีลักษณะซับซ้อนหนึ่งภาพและอีกหนึ่งภาพมีลักษณะง่าย ๆ แล้วให้กลุ่มตัวอย่างเลือกว่าชอบภาพใด ผลการศึกษพบว่า เด็กเกรด 1 ซึ่งมีอายุ 6 ขวบ ชอบภาพที่มีลักษณะง่าย ๆ กลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษาที่มีอายุน้อย จะเลือกภาพที่มีลักษณะง่าย ๆ มากกว่าเด็กที่มีอายุสูงขึ้น เด็กชายทุกระดับอายุ และเด็กที่มีฐานะมีวัฒนธรรมต่าง กันต่าง ก็เลือกภาพลักษณะเดียวกัน ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า เด็กเล็ก ๆ ชอบภาพที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ละเอียดซับซ้อน

วิปเปิล (Whipple 1953 : 262-269) ได้นำภาพจากหนังสือแบบเรียนเกรด 6 จำนวน 6 เล่ม เป็นภาพสี่ตั้งแต่ 1-4 สี ประมาณ 465 ภาพ เป็นภาพขนาดเต็มหน้า 49 ภาพ มาเผิกเรียง เป็นอนุกรมก่อนหลังตามลำดับที่ปรากฏในหนังสือที่ตัดมา นำไปแจกจ่ายให้นักเรียนชาย-หญิง อายุระหว่าง 8 ถึง 11 ปี จำนวน 150 คน เลือกดูว่าสนใจภาพใดบ้างแล้วสรุปผลการศึกษาว่า

1. ภาพที่แสดง การ เคลื่อนไหวได้รับความสนใจสูง
2. ภาพที่ได้รับความสนใจ เป็นภาพที่ไม่ละเอียดซับซ้อน มีศูนย์กลางแห่งความสนใจ (Center of interest)
3. ภาพสีได้รับความสนใจมากกว่าภาพขาว-ดำ
4. ภาพขนาดใหญ่ ได้รับความสนใจมากกว่าภาพขนาดเล็ก
5. หนังสือที่มีภาพประกอบมาก ได้รับความสนใจมากกว่าหนังสือที่มีภาพประกอบน้อย

6. ภาพที่มีเนื้อหาตรงกับหัวข้อ ได้รับ ความสนใจมากกว่าภาพที่มีเนื้อหาไม่ตรงกับหัวข้อ

7. ภาพที่แสดง การ ผลลัพธ์ดีในต้นได้รับ ความนิยมสูง

อัมสเตอร์ดัม (Amsden 1960 : 309-312) ได้ศึกษา ความชอบลักษณะภาพ ของนักเรียนระดับอนุบาล กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนระดับอายุ 3-9 ปี จำนวน 60 คน แบ่ง เป็นนักเรียนชาย กับหญิงจำนวนเท่า ๆ กัน ให้นักเรียนพิจารณา เลือกลักษณะต่าง ๆ กัน คือภาพลายเส้นขาวดำ ภาพเขียนสีเดี่ยว ภาพเขียนล่องสี ภาพเขียนสามสี ภาพเขียนสี่สี เป็นภาพเหมือนจริงแบบธรรมชาติ ภาพสี่สี เป็นสีอ่อนทุกสี ภาพเขียนสี่สีเป็นสีเข้มทุกสี และภาพถ่ายขาวดำ ภาพเขียนเหมือนจริง ภาพประติมากรรมสี่สี ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. เด็กอายุระหว่าง 3-5 ปี ชอบภาพที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน
2. นักเรียนเลือกภาพที่อยู่ด้านขวา มีมากกว่าภาพที่อยู่ทางซ้ายมือ
3. ภาพสี่สีทั้งสีอ่อนและสีเข้ม ได้รับเลือกมากกว่าภาพขาวดำ
4. ภาพถ่ายขาวดำ ได้รับ ความสนใจมากกว่าภาพลายเส้นขาวดำ
5. ภาพประติมากรรมสี่สีได้รับ ความสนใจมากกว่าภาพถ่ายและภาพเหมือน
6. ภาพสี่สีธรรมชาติ ได้รับ ความสนใจมากกว่าภาพ 2-3 สี

วอลเลน (Vollan 1972 : 44) ศึกษาผลของภาพต่างสี ที่มีต่อการ เรียนรู้เนื้อหาจากภาพ ได้แก่ ภาพขาวดำ ภาพสี่ธรรมชาติ และภาพสี่ประติมากรรม กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 90 คน ผลจากการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างชอบภาพสี่ธรรมชาติ ภาพสี่ประติมากรรม และภาพขาวดำตามลำดับ ผลการ เรียนรู้ เนื้อหาจากภาพสี่ธรรมชาติ ให้ผลสูงสุด แต่ภาพขาวดำให้ผลการ เรียนรู้ เนื้อหาในภาพสูง กว่าภาพสี่ประติมากรรม

การใช้ตัวอักษรในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

การสร้างหนังสือภาพสำหรับเด็กแต่ละเล่ม นอกจากจะคำนึงถึง เนื้อเรื่อง ภาพประกอบแล้ว ยังต้องคำนึงถึง การใช้ตัวอักษรหรือตัวพิมพ์เพื่อนำมาตีพิมพ์ลงในหนังสืออีกด้วย เพราะตัวหนังสือมีส่วนในการสร้างทัศนคติความชอบต่อหนังสือ และผลสัมฤทธิ์จากการอ่านด้วย เหมือนกัน

อักษร หมายถึง ตัวอักษรที่ใช้ในการพิมพ์หนังสือ ซึ่งตัวพิมพ์ในภาษาไทยประกอบด้วยสระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ ตัวเลข และเครื่องหมาย (ฉัตรชัย คู่ภรภัญจน์ 2526 : 221)

การใช้ตัวอักษรหรือตัวพิมพ์ในหนังสือสำหรับเด็กนั้นนับ เป็น เรื่อง สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง ถ้าผู้ปกครองหรือครูสังเกตเห็นเด็กให้อ่านหนังสือบางเล่ม ก็จะเห็นว่า เด็กต้องเพ่งสายตามากกว่าปกติ ทั้งนี้เนื่องจากตัวพิมพ์ในหนังสือเหล่านั้นไม่ชัดเจน ซึ่งสิ่งนี้จะ เป็นผลสะท้อนในการอ่านและความชอบต่อหนังสือของเด็กในระยะต่อไปได้ ดังนั้น ผู้จัดทำหนังสือสำหรับเด็กจึงควรคำนึงถึงการให้ตัวพิมพ์ ให้เหมาะสมกับเด็กด้วย การใช้ตัวอักษรในหนังสือสำหรับเด็ก มีลักษณะที่ดีดังนี้ (ปราณี เชียงทอง 2526 : 128)

1. ตัวอักษรมีขนาดโต เส้นหนา พอเหมาะกับสายตาเด็ก
2. ตัวอักษรต้อง เป็นแบบที่เหมาะสมกับทั้งส่วนสูงและความหนา
3. น้ำหนักของ เส้นตัวอักษรต้องสม่ำเสมอ ไม่ขาด มีหัวชัดเจน
4. ตัวอักษรแต่ละตัวจะต้อง เรียงตัวติดกันได้ดีเมื่อล่อง เป็นคำ
5. ตัวอักษรต้องมีลักษณะที่อ่านแล้วสบายตา
6. เนื้อหาสาระสำคัญ ควรใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่ขึ้นและหนาขึ้น เพื่อให้ความรู้สึกเน้นหนัก แสดงความสำคัญของข้อความนั้น เพราะการ เน้นตัวอักษร เป็นตัวเข้มเฉพาะส่วนสาระสำคัญ ช่วยให้เด็กเข้าใจเรื่องได้ดีกว่าไม่เน้นตัวอักษรเป็นตัวเข้มในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ (ผ่องใส ศรีสวัสดิ์ 2521 : 53)
7. การ เลือกใช้ตัวอักษรแบบใดในหนังสือสำหรับเด็ก ต้องคำนึงถึงความอ่านง่ายและอ่านออกเป็นสำคัญ ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึง รูปแบบ ขนาดช่องไฟ สี และความตัดกันของตัวอักษรกับพื้นหลัง อีกประการหนึ่งก็ควรคำนึงถึง คือ การใช้ตัวอักษรแบบที่นิยมใช้กันทั่วไป จะเป็นประโยชน์ต่อเด็ก ในการที่จะทำให้เด็กเกิดความคุ้นเคยกับลักษณะและขนาดของตัวอักษร สามารถอ่านหนังสืออื่น ๆ ได้กว้างขวางออกไป

แบบตัวอักษร

การ สัทธิกุล (2515 : 63) ได้แบ่งแบบของตัวพิมพ์ออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. แบบตัวเหลี่ยม เป็นกลุ่มตัวอักษรที่มีเส้นเรียบเสมอกัน เส้นนอน ด้านบนหัก เป็นเหลี่ยม เป็นลักษณะของตัวพิมพ์ที่หล่อครั้งแรกในเมืองไทย โดยหมอบรัดเลย์ และมีชื่อว่าแบบ บรัดเลย์
2. แบบตัวธรรมดา เป็นกลุ่มตัวอักษรที่มีเส้นเล็กกลมสม่ำเสมอเหมือนตัวเหลี่ยม แต่เส้นนอนด้านบนเป็นเส้นโค้ง แบบนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แบบมงกุฏ
3. แบบตัวฝรั่ง เคส เป็นกลุ่มตัวอักษรที่มีเส้นหนา เส้นบาง ตัวหนังสือจะหนาและต่ำกว่า 2 แบบแรก กลุ่มนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แบบอุโฆษ

ขนาดของตัวอักษร

ขนาดของตัวอักษรหรือตัวพิมพ์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันใช้ระบบวัดความสูงของพื้นหน้า ตัวพิมพ์ตามมาตรฐานสากล คือ ใช้ระบบปอยท์ (Point) ของสหรัฐอเมริกา ดังนั้นไม่ว่าจะใช้ ตัวพิมพ์ของโรงหล่อตัวพิมพ์ไหน ถ้าเป็นขนาดปอยท์เท่ากัน ก็ย่อมนำมาเรียง เข้าแถวกันได้แบบสนิท เช่นเดียวกันถึงแม้ว่า พื้นหน้าตัวพิมพ์ (Type Face) อาจไม่เหมือนกันสนิท เนื่องจาก การผิดเพี้ยน ของ การเขียนแบบตัวหนังสือ (วิริยะ สิริสิงห์ 2526 : 69) มาตรฐานวัดขนาดตัวพิมพ์ (สำนัก พิมพ์ 2513 : 139)

การใช้ตัวอักษรในหนังสือสำหรับเด็ก

1. รูปแบบของตัวพิมพ์ หมายถึงรูปร่างลักษณะของตัวพิมพ์ที่ใช้ในการพิมพ์หนังสือ การเลือกใช้ตัวพิมพ์รูปแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับความอ่านง่ายของตัวพิมพ์แบบนั้น ๆ เป็นสำคัญ

จากการศึกษาของ พลัน จินาวรรกุล (2520 : 61-62) พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ จะชอบตัวพิมพ์ที่มีความหนาของเส้นโดยตลอด ดังจะเห็นได้จาก การเปรียบเทียบตัวพิมพ์แบบตัวกลาง ขนาด 16 ปอยท์ กับตัวฝรั่ง เคสขนาด 19.5 ปอยท์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนจะชอบตัวกลาง มากกว่า เพราะ เห็นว่า ตัวกลางมีความหนาของตัวอักษร เท่ากันตลอด. อย่างไรก็ตามตัวอักษรที่หนา

มาก เช่น ตัวโป่ง นักเรียนก็ไม่ชอบเช่นเดียวกัน

ในด้านรูปแบบของตัวพิมพ์ จากการศึกษาของ พลณี ลีนา วรกุล สรุปได้ว่า

1. นักเรียนชอบตัวพิมพ์ที่มีลักษณะของ เส้นหลัง คา โค้งมากกว่า เส้นหลัง คา เหลี่ยม
2. นักเรียนชอบตัวอักษรที่มีความหนาบางของตัวอักษร เท่า กัน โดยตลอดและความหนาบางของตัวอักษรนั้นควรจะมีความเข้มดำด้วย

รูปแบบของตัวพิมพ์ที่ควรใช้ในการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ได้แก่

- 1.1 ตัวกลาง หมายถึงตัวพิมพ์ภาษาไทยแบบหนึ่ง ที่มีเส้นหนา เท่า กันตลอด มีส่วนบนของตัวอักษร โค้ง เป็นส่วนของวงกลม ดังตัวอย่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือทั่วไปนิยมใช้ตัวกลาง เป็นหัว เรืองรอง สำหรับหนังสือแบบ เรียนระดับ เด็กเล็ก ใช้เป็นตัวบรรยายเนื้อความทั้งหมด

ผลการวิจัยของ ลู่กรี รอดโพธิ์ทอง (2520 : 66) พบว่าตัวกลางมีเส้นบางพอดี ทำให้ไม่ดูตายตาและสับสน เหมาะแก่การอ่านของเด็กมากกว่าตัวพิมพ์แบบอื่น ซึ่งสอดคล้อง กับ การวิจัยของ พลณี ลีนา วรกุล ดัง กล่าวแล้ว

- 1.2 ตัวฝรั่ง เค้ล หมายถึงตัวพิมพ์ภาษาไทยแบบหนึ่ง ที่มีเส้นหนักเบาไม่เท่า กันตลอด มีส่วนบางของตัวอักษร โค้ง เป็นส่วนของวงกลม ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้ หนังสือทั่วไปนิยมใช้ตัวนี้ เป็นข้อความที่เน้นพิเศษกว่าข้อความธรรมดา หรือไม่ก็ใช้เป็นคำนำของหนังสือ แต่หนังสือสำหรับเด็ก นิยมใช้เป็นตัวอักษร เต็มตลอดเล่ม (ใช้ เป็นพื้นทั้ง เล่ม) ดังตัวอย่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยของ ลู่กรี รอดโพธิ์ทอง พบว่าตัวพิมพ์แบบตัวฝรั่ง เค้ลขนาด 12 ปอยท์ มีคะแนนเฉลี่ยของความพึงพอใจของเด็กกลุ่มที่สุดในบรรดาตัวพิมพ์ขนาดเดียวกัน ทั้งนี้อาจ เป็นเพราะ ว่าตัวพิมพ์แบบตัวฝรั่ง เค้ลมีอัตราส่วนระหว่างความกว้างของตัวอักษร ความสูงของตัวอักษร ความหนาของ เส้น กับช่องไฟระหว่างตัวอักษรแต่ละตัวดี และเหมาะสมกว่าตัวพิมพ์แบบอื่น คือ

แบบฝรั่ง เค็ลต้า แบบตัวบาง และแบบตัวเอน

1.3 ตัวฝรั่ง เค็ลต้า หมายถึงตัวพิมพ์ภาษาไทยแบบหนึ่ง ที่มีเส้นหนักเบาไม่เท่ากันตลอด แต่เป็นเส้นดำหนากว่าตัวฝรั่ง เค็ล มีส่วนบนของตัวอักษร โคง เป็นส่วนของ วงกลม ตั้งตัวอย่าง

จุพาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือทั่วไปนิยมใช้ตัวฝรั่ง เค็ลต้าสำหรับหัวข้อรอง หรือข้อความนำในเนื้อหาของหนังสือรายวัน สำหรับหนังสือเด็กที่ใช้อ้อย่างในหัวข้อรอง

ผลการวิจัยของ ลูกรี รอดโพธิ์ทอง พบว่าตัวฝรั่ง เค็ลตานั้นดูมีตึบ หยัญชนะแต่ละตัวคล้ายคลึงกันมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอัตราส่วนความหนาของ เส้นไม่สัมพันธ์กับความกว้างและความสูง

1.4 ตัวเอน หมายถึงตัวพิมพ์ภาษาไทยแบบหนึ่ง ที่มีลักษณะคล้ายตัวฝรั่ง เค็ล แต่ทรวดทรง เอียงไปทางด้านขวา ตั้งตัวอย่าง

จุพาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือทั่วไปนิยมใช้ในการ เรียงคำพูด หรือคำใน เครื่องหมายอัฒประภาครวมทั้งบทร้อยกรอง ซึ่งแสดงให้เห็นความพริ้วไหว อ่อนช้อยของข้อความ ไม่นิยมใช้เป็นตัว เน้นข้อความ เพราะความเอียง เอนของตัว ให้ความรู้สึกในทางไม่มั่นคง

ผลการวิจัยของลูกรี รอดโพธิ์ทอง พบว่าตัวเอนมีความโค้งของ เส้นมากกว่าแบบอื่น ๆ เป็นเส้นที่ขัดต่อการอ่านและการกระโดดของสายตา

จากผลการวิจัยดังกล่าว จึงพอสรุปหลักการ เลือกแบบของตัวพิมพ์มาใช้ในหนังสือสำหรับเด็กได้ดังนี้

1. ควรใช้ตัวพิมพ์ที่มีลักษณะของ เส้นหลังคา โคงมากกว่า เส้นหลังคา เหลี่ยม
 2. ควรใช้ตัวพิมพ์ที่มีเส้นเท่ากันโดยตลอด และเส้นนั้นควร เป็นเส้นเข้มดำ
- ได้แก่ตัวกลาง และตัวฝรั่ง เค็ล ส่วนตัวฝรั่ง เค็ลต้า ตัวเอน และตัวบางไม่ควรใช้

3. ควรเลือกตัวพิมพ์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมาพิมพ์ เพราะจะช่วยให้เด็กคุ้นเคยกับสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ได้ง่าย อันจะเป็นผลให้เด็กอ่านได้รวดเร็วยิ่ง

4. ควรเลือกตัวพิมพ์แบบธรรมดา ไม่จำเป็นต้องใช้แบบลวดลาย เพราะทำให้อ่านยากโดยเปล่าประโยชน์ ในกรณีที่ประสงค์จะใช้ตัวพิมพ์ลวดลาย ,เพื่อใช้เป็นสื่อ, เรื่องที่หน้าปก หรือที่หน้าปกใน ก็ควรเลือกตัวที่อ่านได้สะดวก

2. ขนาดของตัวพิมพ์ หมายถึงขนาดความสูงของตัวพิมพ์ รวมทั้งขานหรือฮาหรือไหล่ของตัวพิมพ์ซึ่งวัดเป็นปอยท์

ผลการวิจัยของ คุณธัม วคินเกษม พบว่า

- ก. ตัวพิมพ์ขนาด 24 ปอยท์ มีคะแนนความอ่านง่ายเฉลี่ยสูงที่สุด
- ข. ตัวพิมพ์ขนาด 12 ปอยท์ มีคะแนนความอ่านง่ายเฉลี่ยต่ำที่สุด
- ค. ตัวพิมพ์ต่อไปนี้มีคะแนนความอ่านง่าย-ปานกลางเฉลี่ยเรียงตามลำดับดังนี้
 - 1. ตัวพิมพ์ขนาด 24 ปอยท์
 - 2. ตัวพิมพ์ขนาด 18 ปอยท์
 - 3. ตัวพิมพ์ขนาด 16 ปอยท์
 - 4. ตัวพิมพ์ขนาด 14 ปอยท์
 - 5. ตัวพิมพ์ขนาด 12 ปอยท์

ผลการวิจัยของ พลัน จินาวารกุล พบว่านักเรียนในชั้น เล็กจะชอบตัวพิมพ์ที่มีขนาดโต แต่นักเรียนในชั้นสูงขึ้นไป จะชอบตัวอักษรที่มีขนาดเล็กลง เป็นลำดับ

ส่วนในบทความของ ญานะวิรุทธิ์ สัมละสิงห์ (2521 : 107) ได้เสนอว่า ตัวพิมพ์ขนาด 12, 14, 16, 18 และ 24 ปอยท์ มีความยากง่ายในการอ่านแตกต่างกัน ดังนั้นถ้าจะพิมพ์หนังสือสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ควรจะใช้ตัวที่มีความอ่านง่ายสูง เช่นขนาด 24 ปอยท์ หรืออาจจะลดขนาดตัวพิมพ์ลงมาได้ถึง 14 ปอยท์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 ควรใช้ตัวพิมพ์ขนาด 12-14 ปอยท์ ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษา ควรใช้ขนาด 10-12 ปอยท์ เป็นต้น

จากผลการวิจัยข้างต้น จึงพอจะสรุปหลักการเลือกขนาดตัวพิมพ์ เพื่อมาใช้ในการสร้างหนังสือภาพสำหรับเด็กได้ดังนี้

1. ควรใช้ตัวพิมพ์ที่มีความอ่านง่ายสูง เช่นตัวขนาด 24 ปอยท์ สำหรับเด็กเล็กแล้วค่อยลดขนาดตัวลงมาในกรณีที่เป็นเด็กโต
2. ในบรรทัดหนึ่ง ๆ ควรใช้ตัวพิมพ์ขนาดเดียวกัน เพราะจะช่วยให้อ่านได้รวดเร็ว การใช้ตัวพิมพ์ต่างขนาด นอกจากจะอ่านยากแล้ว ยังเป็นปัญหาในการเรียงพิมพ์อีกด้วย
3. ในหน้าหนึ่ง ๆ ถ้าประสงค์จะใช้ตัวพิมพ์ต่างขนาดกัน ก็ควรให้ต่างกันให้อัตราที่ใกล้เคียงกัน แต่ไม่ควรใช้ตัวพิมพ์ต่างแบบ กล่าวคือหากจะใช้ตัวพิมพ์โดหรือหนา เพื่อเป็นการเน้นก็ควรจะใช้ตัวพิมพ์ขนาดเดียวกันหรือเบอร์เดียวกัน แต่ให้มีขนาดต่างกันพอควร จะทำให้รูปแบบตัวพิมพ์แต่ละหน้า เป็นเอกภาพ แลดูสวยงาม ไม่เกะกะสายตา
3. สียงของตัวพิมพ์ สันนิษว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้มาก การใช้สีสำหรับตัวพิมพ์ลงไปบนหนังสือสำหรับเด็กให้ถูกต้องตามความชอบของเด็ก ย่อมจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้แก่เด็กได้มาก

วรรณณี แยมประทุม (2518 : 88-90) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของการใช้อักษรสีน้ำเงิน อักษรสีเขียว และอักษรสีดำ บทที่หนังสือ กัมภักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพื่อศึกษาถึงผลการเรียนรู้ของนักเรียนจากการใช้อักษรที่พิมพ์ด้วยสีน้ำเงิน สีเขียว และสีดำบนหนังสือ โดยใช้คำที่ไม่มีความหมาย ทั้งนี้โดยได้เลือกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 116 คน เข้าทำการทดสอบความสามารถในการอ่าน ผลปรากฏดังนี้

1. การใช้อักษรสีน้ำเงิน อักษรสีเขียว อักษรสีดำ ไม่มีผลต่างทางการเรียนรู้ของเพศชายและหญิง (หมายความว่าระหว่างนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง เมื่ออ่านคำที่พิมพ์ด้วยสีทั้ง

ล่ามข้างต้นแล้ว ผลการ เรียนรู้ระหว่างสอง เพศนี้ไม่แตกต่างกัน)

ข. การใช้อักษรสีน้ำเงิน อักษรสีเขียว และ อักษรสีดำ ไม่มีผลต่างทางการ เรียนรู้ ของนักเรียนที่มีสมรรถภาพทางการ เรียนสูง และนักเรียนที่มีสมรรถภาพทางการ เรียนต่ำ (หมายความว่าระหว่าง เด็กเก่ง กับ เด็กอ่อน เมื่ออ่านคำที่พิมพ์ด้วยสีทั้ง สามดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผลการ เรียนรู้ไม่แตกต่างกัน

ค. อักษรสีน้ำเงิน และอักษรสีเขียว ทำให้เกิดการ เรียนรู้ดีกว่า อักษรสีดำอย่าง มีนัยสำคัญ (หมายความว่า อักษรสีดำให้ผลการ เรียนรู้แก่เด็กน้อยกว่า อักษรสีน้ำเงินและ อักษรสีเขียว) อย่างไรก็ตาม ผลการ เรียนรู้ระหว่างการ ใช้อักษรสีน้ำเงินกับอักษรสีเขียว นั้น ไม่มีความแตกต่าง อย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิจัยครั้งนี้จึงทำให้สรุปได้ว่า ตัวพิมพ์ที่พิมพ์ด้วยสีน้ำเงิน และสีเขียว ให้ผลการ เรียนรู้ดีกว่า ตัวพิมพ์ที่พิมพ์ด้วยอักษรสีดำ

วิจัย ภูโยธิน (2515 : 55-56) ได้ศึกษาผลการใช้คำต่างสี ว่ามีผลต่อการ เรียนรู้ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นอย่างไร เมื่อ พ.ศ. 2515 โดยใช้คำที่พิมพ์ด้วยสีเขียว สีน้ำเงิน และสีสามสี (คำหนึ่ง ๆ พิมพ์ด้วยสีสามสี) ผลปรากฏดังนี้

1. ผลการ เรียนรู้ทางการอ่านคำที่พิมพ์ด้วยสีเขียว สีน้ำเงิน สีดำ และสีสามสี ปรากฏผลดังนี้

1.1 คำที่พิมพ์ด้วยสีเขียว ผลการ เรียนรู้ทางการอ่านดีกว่า คำที่พิมพ์ด้วยสี น้ำเงิน คำที่พิมพ์ด้วยสีดำ และคำที่พิมพ์ด้วยสีสามสีตามลำดับ

1.2 คำที่พิมพ์ด้วยสีน้ำเงิน ผลการ เรียนรู้ทางการอ่านดีกว่า คำที่พิมพ์ด้วย สีดำและคำที่พิมพ์ด้วยสีสามสีตามลำดับ

1.3 คำที่พิมพ์ด้วยสีดำ ผลการ เรียนรู้ทางการอ่านเมื่อเปรียบเทียบกับคำที่ พิมพ์ด้วยสีสามสี ได้ผลไม่แตกต่างกัน

2. ผลการ เรียนรู้ทางการอ่านคำที่พิมพ์ด้วยสีเขียว คำที่พิมพ์ด้วยสีน้ำเงิน และคำที่พิมพ์ด้วยสีดำ ระหว่าง กลุ่มนักเรียนที่มีสมรรถภาพทางการ เรียนสูง กับกลุ่มนักเรียนที่มี สมรรถภาพการ เรียนต่ำ ไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเรียนรู้ทางการอ่านคำที่พิมพ์ด้วยสีน้ำเงิน และคำที่พิมพ์ด้วยสีดำ ระหว่าง เพศชายกับเพศหญิง ได้ผลไม่แตกต่างกัน ส่วนคำที่พิมพ์ด้วยสีเขียว ผลการเรียนรู้ทางการอ่านของ เพศหญิง ดีกว่า เพศชาย

ผลการวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า คำที่พิมพ์ด้วยสีเขียว และคำที่พิมพ์ด้วยสีน้ำเงิน ให้ผลต่อการเรียนรู้สูงกว่าคำที่พิมพ์ด้วยสีดำ และคำที่พิมพ์ด้วยสีสามสี โดยคำที่พิมพ์ด้วยสีเขียวให้ผลต่อการเรียนรู้มากที่สุด

จากผลการวิจัยของ วรระณี แยมประทุม และวิชัย ภูโยธิน จึงทำให้สรุปได้ว่าการเลือกใช้สีเพื่อพิมพ์ตัวอักษร จึงควรใช้สีเขียวมากที่สุด รองลงมา คือสีน้ำเงินและสีดำ ตามลำดับ

4. ความตัดกันของตัวพิมพ์และสีพื้นหลัง หมายถึง ความกระจ่างชัดของตัวอักษรที่ปรากฏบนพื้น หนังสือสำหรับเด็กที่ควรใช้สีของตัวพิมพ์ให้ตัดกันกับสีพื้นกระดาษให้มากที่สุด เพราะจะช่วยให้เด็กมองเห็นตัวพิมพ์ได้ง่าย

จากการศึกษาของ ดับบลิว.พี. แมคคีน (Maclean 1973 : 196-197) พบว่า สีของตัวอักษรที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กในระดับประถมศึกษามากที่สุด คือสีขาวบนพื้นสีเขียว รองลงไปคือ สีเหลืองบนพื้นสีดำ และสีขาวบนพื้นสีน้ำตาล ตามลำดับ

ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นนี้ ทำให้มองเห็นว่า แนวทางของการกำหนดตัวพิมพ์ในหนังสือสำหรับเด็กนั้น นอกจากจะต้องคำนึงถึงสีของตัวพิมพ์ตามข้อ 2 แล้ว ยังต้องคำนึงถึงพื้นกระดาษที่จะนำมาพิมพ์ด้วยว่า มีความตัดกันระหว่างสีของตัวพิมพ์และสีพื้นเพียงใด สีของอักษรที่ควรใช้มากที่สุดในการนี้พื้นเป็นสีเขียว ก็คือสีขาว

การวางหน้าหนังสือภาพสำหรับเด็ก

การจัดหน้าหนังสือ นับเป็นงานสำคัญ เพราะจะเป็นสิ่งที่จะต้องกระทบต่อสายตาและความรู้สึกของเด็กทุกขณะที่เด็กอ่านหนังสือ

การวางหน้าหนังสือ หมายถึง การเอาสิ่งต่าง ๆ มาไว้ในหน้าเดียวกัน คือ การนำภาพสี่ ตัวหนังสือมาวางลงในตำแหน่งต่าง ๆ ของหน้าหนังสือของเล่มหนังสือ เพื่อให้เป็นรูปเล่มหนังสือขึ้น การวางหน้าหนังสือ และภาพจะต้องคำนึงหลักใหญ่ ๆ ดังนี้ คือ (ถาวร สกฤษฎ 2520 : 161-164)

1. ความสมดุลย์ (Balance) การที่เอาสิ่งต่าง ๆ มารวมกันอยู่ในหน้าเดียวกันนั้นจะต้อง เอามาวางด้วยกัน และมีความสมดุลย์กันในความรู้สึกของผู้อ่าน ความสมดุลย์นี้มีอยู่

2 แบบ คือ

ก. ความสมดุลย์ที่ทั้งสองข้างเท่ากัน (Symmetrical Balance) คือ การสมดุลย์แบบที่ถือกลาง เป็นหลักและของที่อยู่สองข้างแกนกลางจะต้องมีน้ำหนักเท่ากัน จะต้องอยู่ห่างจากแกนกลาง เท่ากัน

รูปหน้าหนังสือยุคแรก ๆ ก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน คือแกนกลางของหน้าหนังสือ เป็นแกนกลางของการออกแบบ

ข. ความสมดุลย์ที่ทั้งสองข้างไม่เท่ากัน (Assymetrical Balance) คือ การสมดุลย์ที่ของที่อยู่ทั้งสองข้างของแกนกลางไม่จำเป็นต้อง เป็นของ เหมือนกัน เท่ากัน และอยู่ห่างจากแกนกลาง เท่ากัน เพราะความสมดุลย์อาจเกิดขึ้นได้ ถ้าหากของที่มีน้ำหนักมาก แต่อยู่ใกล้แกนกลาง อาจสมดุลย์กับของที่มีน้ำหนักน้อย แต่อยู่ไกลแกนกลางก็ได้เหมือนกัน

ในหน้าหนังสือได้มีการเปลี่ยนแปลง ออกแบบ โดยสองข้างแกนกลางในกึ่ง กลางของหน้าไม่จำเป็นต้องมีอะไร เหมือนกัน แต่เมื่อมองแล้วก็ยังคงมีความรู้สึกสมดุลย์อยู่

2. ความเข้ากันได้ ล้วนต่าง ๆ ที่มา ประกอบในหน้าหนังสือจะต้อง เข้ากันได้ คือ ภาพก็ดี เข้ากลมกลืนกันได้ ตัวหนังสืออาจมีหลายแบบ ที่ใช้เรียง ก็ต้องให้เข้ากันได้ดี ไม่ขัดตากัน ในเมื่อเอามารวมกันแม้แต่ เนื้อเรื่องก็เหมาะสมกับลักษณะของ การออกแบบ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านมีอารมณ์ ความรู้สึกคล้อยตามไปตั้งแต่เห็นการ ออกแบบหนังสือ ก็จะ เรียกว่า เป็นการออกแบบที่ดี

3. มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือมีเอกภาพในการออกแบบที่ดี ภาพก็ดี สกฤษฎี ตัวหนังสือก็ดี ล้วน ๆ ของ เล่มหนังสือก็ดีที่เป็นเรื่อง เดียวกัน มีส่วนสัมพันธ์กัน การจัดวาง

หน้าจะต้องสอดคล้องกันให้มีความเชื่อมโยง ดูเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ใช่วางแยกกระจายออกไปจนเป็นคนละเรื่องไม่สัมพันธ์ บางครั้งผู้ออกแบบไม่ระวัง อาจเอาภาพกับหนังสือใส่ไว้ในบางตำแหน่งทำให้ผู้อ่านไม่รู้ว่าหนังสือใด บรรยายภาพใด เพราะขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการวางหน้าหนังสือ

4. ต้องให้มีทิศทาง การเคลื่อนไหวสายตาที่ถูกต้อง เมื่อคนมองดูหน้าหนึ่ง ความสนใจของคนก็จะต้องแพร่ไปยังจุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดที่เด่นที่สุดในหน้านั้นก่อน อาจเป็นภาพสี ตัวหนังสือหรือแม้แต่กระดาษว่างเปล่า ๆ บางครั้งก็เป็นจุดเด่น ที่ทำให้คนเพ่งความสนใจไปก่อนได้ ความสนใจของคนเมื่อตกที่จุดใดบนหน้าหนังสือ แล้วจะหยุดที่จุดนั้นชั่วระยะหนึ่ง ปกติคนจะตัดสินใจจากการอ่านหนังสือ คือไหลไปทางขวา หรือตกลงมาข้างล่าง การออกแบบวางหน้าหนังสือให้ดีขึ้น เราจะต้องเรียกความสนใจจากผู้อ่านได้ และยึดความสนใจไว้ได้ แล้วบังคับให้ความสนใจนั้น ไหลไปยังจุดต่าง ๆ บนหน้าหนังสือตามที่เราต้องการ เพื่อให้เขาจับเอาข้อความความคิดที่เราจะถ่ายทอดให้ผู้อ่านทราบ (กักรร สัทธิกร : ย) นอกจากนี้ ยังมีบริเวณที่ว่างที่เราจะไม่จัดวาง เรื่องหรือภาพใด ๆ ลงไปเพื่อให้เป็นที่หักสายตา ที่ว่างที่ว่างนี้ อาจอยู่บริเวณใดก็ได้ในแต่ละหน้า รวมทั้งที่ว่างรอบ ๆ หน้ากระดาษที่เว้นไว้โดยรอบอีกด้วย เพื่อสะดวกแก่การตัดกระดาษ (วันชัย ประจักษ์านนท์ 2522 : 34)

โดยทั่วไป การจัดหน้าหนังสือมีลักษณะดังนี้คือ (เป็รื่อง ฤๅท 2523 : 30-47)
ฉรงคื ทองปาน 2526 : 68)

1. ภาพและตัวหนังสืออยู่ด้วยกันในหน้า เดียวกันโดย

1.1 ภาพกับตัวหนังสืออยู่หน้า เดียวกันไม่ทับกัน ซึ่ง แบ่ง เป็น

- 1.1.1 ภาพอยู่บน ตัวหนังสืออยู่ล่าง รูปเล่มเป็นแบบแนวตั้งหรือแนวนอน
- 1.1.2 ภาพอยู่ล่าง ตัวหนังสืออยู่บนรูปเล่มเป็นแบบแนวตั้งหรือแนวนอน
- 1.1.3 ภาพอยู่ข้างหนึ่ง ตัวหนังสืออยู่ข้างหนึ่ง รูปเล่มเป็นแบบแนวนอน
- 1.1.4 ตัวหนังสือแทรก กออยู่ตามช่อง ว่างระหว่างภาพรูปเล่มเป็นแบบใบไตก็ได้

1.2 ภาพและตัวหนังสืออยู่หน้าเดียวกัน ตัวหนังสือพิมพ์กับภาพ

2. ภาพและตัวหนังสืออยู่คนละหน้า ซึ่งตามหลักทั่วไปแล้วลายตาจะตบจนหน้าขวามือก่อน การขึ้นบท ขึ้นเรื่อง ภาพจะอยู่หน้าขวามือทั้งสิ้น หน้าซ้ายปล่อยไปตามอัตโนมัติ (กักรร สัทธิกร 2521 : 142) ซึ่งถ้าผู้จัดวางหน้าตามหลักนี้ ภาพจะอยู่หน้าขวามือหมด หน้าซ้ายเป็นตัวหนังสือซึ่งถ้าหากเป็นเช่นนี้อาจไม่เป็นผลดีกับเด็ก เพราะเด็กสนใจภาพมากกว่าตัวหนังสืออยู่แล้ว หากเอาตัวหนังสือไว้ทางซ้ายมือหมดจะทำให้ห่างความสนใจไปอีก ดังนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุล ก็ควรเอาภาพไว้ทางซ้ายมือบ้าง

3. ภาพกับตัวหนังสือใช้สองหน้าเหมือนหน้าเดียวกัน (Double Spread) การออกแบบในลักษณะนี้ ให้ความรู้สึกโล่ง กว้าง ไม่อึดอัด แต่ต้องระวังเรื่องการรักษาเอกภาพ ดุลยภาพ และความกลมกลืน เพราะจะทำให้ภาพที่ยื่นขนาดใหญ่ จุดเด่นเร้าอารมณ์อาจด้อยลงได้

4. การจัดภาพมิติ (Dimension picture) โดยประดิษฐ์ภาพให้แยกตัวออกจากหน้าราบของหนังสือด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ตัดต่อให้เห็นภาพหนาขึ้น หรือปะทับให้สูงขึ้น หรือพับ เมื่อปิดคลี่เมื่อเปิด ลักษณะเช่นนี้ทำให้ภาพเกิดลักษณะลูกบาศก์ (Cubism) และตัวหนังสือบนหน้าหนังสือแบบนี้ จะยังคงวางอยู่บนพื้นราบ ที่เหมาะสมของหน้าหนังสือนั้น ๆ (หทัย ตันหยง 2526 : 231)

การจัดรูปเล่มของหนังสือภาพสำหรับเด็ก

รูปเล่ม มีความสำคัญต่อหนังสือในแง่ความสวยงาม การใช้ การเก็บรักษา เป็นสำคัญ หนังสือที่จัดว่ารูปเล่มดี ก็คือหนังสือที่มีขนาดพอเหมาะแก่การจับถือ และหยิบอ่าน เก็บรักษาได้โดยไม่สิ้นเปลือง เนื้อที่ รวมทั้งไม่เล็กลงไป จนกลายเป็นปัญหาในการเก็บรักษาใหม่ในคงถาวร หนังสือที่มีรูปเล่มดีและเหมาะสมจะ บ่มผลให้เด็กเกิดความอยากอ่านอยากซื้อ

รูปเล่ม หมายถึง ขนาดความกว้างยาวของหนังสือแต่ละเล่ม ซึ่งขนาดของรูปเล่มจะกว้างยาวเท่าใด บ่มขึ้นอยู่กับวัสดุที่นำมาใช้ทำเล่ม (ฉัตรชัย คู่กร ภาณุจัน 2526 : 183)

แบบของรูปเล่ม

รูปเล่มของหนังสือโดยทั่วไปนั้น มี 2 แบบคือ

1. รูปเล่มแนวตั้ง (Upright) หมายถึงรูปเล่มที่มีส่วนสูงมากกว่าส่วนกว้าง เมื่อหยิบจับหนังสือ จะพบว่าสันของหนังสือมีความยาวมากกว่าความกว้างรูปเล่มแนวตั้ง เป็นที่นิยมในการพิมพ์หนังสือโดยทั่วไป

2. รูปเล่มแนวนอน (Oblong) หมายถึงรูปเล่มที่มีส่วนกว้างมากกว่าส่วนสูง เมื่อหยิบจับหนังสือ จะพบว่าสันของหนังสือมีความยาวน้อยกว่าส่วนกว้าง

รูปเล่มของหนังสือสำหรับเด็ก นอกจากจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมทั้งแนวตั้งและแนวนอน ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีลักษณะอื่น ๆ คือ (หทัย ตันหยง : 252 : 233)

3. พับ
4. ซ้อนเป็นแผ่นร้อยรูปแบบหนังสือโบราณ
5. เป็นรูปทรงต่าง ๆ เช่น รูปสัตว์ ผลไม้ ทรงกลม ฯลฯ

ขนาดของหนังสือ

หนังสือสำหรับเด็กในปัจจุบัน ส่วนใหญ่พิมพ์ด้วยกระดาษซึ่งผลิตมาจากโรงงานทั้งในและนอกประเทศ กระดาษดังกล่าวผลิตออกมาโดยมีขนาดเดียวกันแทบทั้งสิ้น จนเรียกได้ว่าเป็นขนาดมาตรฐาน กล่าวคือ ถ้าเป็นกระดาษแผ่น ก็จะมีขนาด 31 นิ้ว คูณ 43 นิ้ว กับขนาด 24 นิ้ว คูณ 35 นิ้ว ถ้าเป็นกระดาษม้วน ก็จะมีขนาดเท่า ๆ กันเช่นนี้ ดังนั้นหากใช้กระดาษดังกล่าวพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก ก็จะได้หนังสือซึ่งมีรูปเล่มตามขนาดของกระดาษเล่ม

ถ้าใช้กระดาษมาตรฐาน ๕๓๕ มม. ๒๕๕ มม. (๕๓๕ : ๒๕๕) เมื่อนำไปพิมพ์ก็จะได้เป็นกระดาษแผ่นขนาดเล็ก 4 แผ่น มีความกว้าง 15 นิ้วครึ่ง ยาว 21 นิ้วครึ่ง เมื่อพิมพ์ทั้งสองหน้าแล้วพับ ถ้าพับ 1 ครั้งจะได้ขนาด 4 หน้ายก ถ้าพับ 2 ครั้งก็จะได้ขนาด 8 หน้ายก พับ 3 ครั้งก็จะได้ขนาด 16 หน้ายก และพับ 4 ครั้งก็จะได้ 32 หน้ายก หน้าของหนังสือที่พับติดต่อกันเช่นนี้เรียกว่า "หนึ่งยก"

โดยปรกติหนังสือทั่ว ๆ ไปมักมีขนาด 8 หน้ายก คือกว้าง 7 นิ้วครึ่ง ยาว 10 นิ้วครึ่ง แต่ขนาดนี้อาจจะคลาดเคลื่อนได้บ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระดาษที่ตัดกระดาษก่อนใช้พิมพ์ รวมทั้งการตัดเมื่อเข้าเล่มหนังสือเรียบร้อยแล้ว

หนังสือสำหรับเด็กโดยทั่วไปมี 2 ขนาด คือ

ก. ขนาด 8 หน้ายก

ข. ขนาด 16 หน้ายก

ขนาด 8 หน้ายก ได้แก่ขนาดกว้าง 7 นิ้วครึ่ง ยาว 10 นิ้วครึ่ง ส่วนใหญ่ใช้พิมพ์แบบเรียน เช่นแบบเรียนของครูสภา และนิตยสาร เช่น ชัยพฤกษ์การ์ตูน เป็นต้น

ขนาด 16 หน้ายก ได้แก่ขนาดกว้าง 5 นิ้ว ยาว 7 นิ้วครึ่ง หนังสือขนาดนี้เป็นขนาดที่พบมากที่สุดในประเทศไทย เพราะเป็นหนังสือขนาดที่เหมาะสมแก่การจับถือของเด็ก

อย่างไรก็ตามขนาดของหนังสือสำหรับเด็กอาจจะผิดแผกไปจากนี้ ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว

ก่อนหน้าที่กระดาษมันจะเข้ามา มีบทบาทในการพิมพ์เช่นปัจจุบัน โรงพิมพ์ทั่วไปต้องใช้กระดาษแผ่นปอนด์ เข้าพิมพ์ทีละแผ่น โดยแท่นปอนด์มีบ้าง แท่นลมบ้าง แท่นพิมพ์ทั้งสองประเภทก็มีความสามารถพิมพ์หนังสือขนาด 8 หน้ายก ได้คราวละไม่เกิน 8 หน้า แต่โดยทั่วไปแล้ว แท่นที่มีอยู่มักจะใช้พิมพ์หนังสือขนาด 8 หน้ายกได้คราวละไม่เกิน 4 หน้า เป็นส่วนใหญ่ พิมพ์ได้ครบ 8 หน้า เมื่อใดก็ยกมาพับเสียครึ่งหนึ่ง คำว่า "หน้ายก" จึงเกิดมา เพราะลักษณะเช่นนี้

สมัยปัจจุบันระบบการพิมพ์เจริญขึ้น แท่นที่ละปอนด์กระดาษเข้าแท่นพิมพ์ครั้งละแผ่นดังแต่ก่อน กลับใช้กระดาษมันปอนด์เข้าพิมพ์เลย และพิมพ์ได้ครั้งละหลาย ๆ หน้า เมื่อพิมพ์เสร็จก็มีเครื่องตัด เครื่องพับ ทำงานประสานกันเปิดเล่มลงในเครื่องจักร จนสามารถผลิตออกมาเป็นเล่มได้โดยทันที คำว่า "หน้ายก" ที่เคยเรียกกันมาแต่เนิ่นนาน ก็เริ่มหายไปเพราะระบบวิธีของเครื่องจักรรุ่นใหม่ี่เอง

อย่างไรก็ตาม ในการผลิตหนังสือจำนวนที่ไม่สูงนัก (ประมาณ 1,000-3,000 เล่ม) ก็ยังคงใช้ระบบการพิมพ์ด้วยกระดาษแผ่นเหมือนเดิมไปอีกนาน การพิมพ์ด้วยกระดาษแผ่นจะถูกบังคับด้วยความกว้างยาวของกระดาษ เพราะฉะนั้นขนาดของหนังสือก็คงจะไม่แตกต่างไปจากขนาดที่กล่าวมาแล้ว

การวางรูปแบบของหนังสือให้เหมาะสมเข้ากับหน้ากระดาษมาตรฐาน ย่อมจะเป็นผลดีในแง่ช่วยให้ต้นทุนการผลิตไม่สูงกว่าปกติได้ กล่าวคือโรงพิมพ์ไม่จำเป็นต้องไปหากระดาษขนาดพิเศษมาตัดพิมพ์ หรือไม่จำเป็นต้องสูญเสียหน้ากระดาษบางหน้าไปเปล่า ๆ เพื่อที่จะพิมพ์หนังสือของเราซึ่งมีขนาดพิเศษกว่าหนังสือธรรมดา ดังนั้นในการกำหนดขนาดของหนังสือ จึงควรกำหนดให้ลงตัวกับขนาดมาตรฐานของหนังสือ กล่าวคือควรกำหนดให้ลงตัวขนาด 8 หน้ายก 16 หน้ายก หรือ 32 หน้ายก อย่างไม่อย่างหนึ่ง

ขนาดและรูปเล่มที่ดี

ผลการวิจัยของ สัมพรง สัตลาพันธ์ (2525 : 89-90) เรื่องขนาดและรูปเล่มที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายชอบ พบว่านักเรียนชอบรูปเล่มขนาดกว้าง 6 นิ้ว สูง 8 นิ้ว นิ้วครึ่ง ประเภทแนวตั้งมากที่สุดทุกระดับชั้น ส่วนขนาดรูปเล่มที่นักเรียนชอบน้อยที่สุด คือขนาดกว้าง 7 นิ้วครึ่ง สูง $10\frac{1}{2}$ นิ้ว -ประเภทแนวตั้ง (ขนาด 8 หน้ายก)

เมื่อเปรียบเทียบรูปเล่มแนวตั้งกับแนวนอน ผลวิจัยพบว่านักเรียนชอบเล่มแนวตั้งมากกว่าแนวนอน

ในการเลือกขนาดรูปเล่ม ปรากฏว่านักเรียนเลือกโดยถือความกระชับ และการเปิดอ่านได้ง่ายเป็นเกณฑ์ โดยเลือกหนังสือขนาดกว้าง 6 นิ้ว สูง 8 นิ้วครึ่ง ว่าเป็นหนังสือที่เหมาะสมแก่การถือมากที่สุด

การใช้กระดาษสำหรับหนังสือภาพสำหรับเด็ก

กระดาษ มีอยู่หลายชนิด ซึ่งมีราคา และคุณภาพแตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อจะจัดทำหรือพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (ฉัตรชัย คู่กระภากุลย์ 2526 : 180-181)

1. วัตถุประสงค์ของหนังสือ ถ้าหนังสือที่ผลิตนั้นมีวัตถุประสงค์จะใช้ประโยชน์เพื่อการใด ก็ควรเลือกกระดาษให้เหมาะสมกับงานที่ใช้ เช่น หนังสือแบบเรียนหรืออ่านทั่วไป ควรจัดพิมพ์ด้วยกระดาษเนื้อดี เช่น กระดาษปอนด์ หนังสือสารคดี ชิวประวัติ เป็นหนังสือที่จำเป็นต้องเก็บไว้ใช้ในโอกาสหน้า และจำเป็นต้องมีรูปภาพประกอบเป็นจำนวนมาก หากเลือกกระดาษอาร์ตมาพิมพ์ ย่อมทำให้หนังสือมีคุณค่า และเก็บรักษาได้ดี

2. ราคาของกระดาษ เนื่องจากราคากระดาษมีผลต่อต้นทุนการผลิต การจัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็กแต่ละครั้งจึงต้องคำนึงถึงราคา กระดาษอยู่เสมอ การเลือกใช้กระดาษดี จำเป็นต้องลงทุนต่อเล่มสูง ย่อมมีผลทำให้ราคาสำหน่ายสูงตามไปด้วย แน่แน่นอนว่าจะกระทบกระเทือนต่ออำนาจการซื้อของเด็ก หรือของผู้ปกครองของเด็กได้

3. คุณภาพของกระดาษ ควรพิจารณาในแง่ต่อไปนี้

3.1 เหมาะสมกับระบบพิมพ์ กระดาษแต่ละชนิดผลิตออกมาเพื่อใช้ในระบบพิมพ์ระบบใดระบบหนึ่ง เมื่อนำไปใช้กับระบบพิมพ์อีกระบบหนึ่ง อาจจะได้ไม่ดีเท่าที่ควร เช่น กระดาษลายผ้า และกระดาษหนังสือพิมพ์เหมาะแก่การพิมพ์ระบบออฟเซต หากนำกระดาษทั้งสองชนิดไปใช้กับแท่นพิมพ์ระบบเลตเตอร์เพลส ผลผลิตก็จะได้คุณภาพไม่ดี ดังนั้นก่อนจะพิมพ์จะต้องใช้กระดาษให้สอดคล้องกับระบบของแท่นพิมพ์เสมอ

3.2 เหมาะสมต่อกรรมวิธีพิมพ์ หมายถึงความสะดวกต่อการพิมพ์แต่ละครั้ง กล่าวคือกระดาษบางชนิด อาจจะมีความหนา มีความเหนียว มีการซึมหมึกรวดเร็วเกินไป ทำให้พิมพ์ยาก ซึ่งจะเป็นผลให้คุณภาพของหนังสือไม่ดีเท่าที่ควร

3.3 ความหนาของกระดาษ หนังสือเด็กบางชนิดและบางเล่ม จำเป็นต้องใช้กระดาษหนา เช่น หนังสือภาพของเด็กระดับอนุบาล จำเป็นต้องใช้กระดาษการ์ดแข็งมาพิมพ์เพื่อให้คงทนต่อการหยิบฉวยเปิดอ่านของเด็ก ๆ โดยปรกติหนังสือเด็กโดยทั่วไปมักใช้กระดาษปอนด์ 100 แกรมขึ้นไปมาตีพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือภาพวนอ่านและหนังสือแบบหัดอ่าน

3.4 ความเหนียวของกระดาษ ส่วนประกอบของหนังสือบางส่วนจำเป็นต้องใช้กระดาษที่มีความเหนียวมาพิมพ์ เพื่อให้ทนทานต่อการหยิบฉวย เช่น ส่วนปก เป็นต้น

3.5 น้ำหนักของกระดาษ น้ำหนักของกระดาษมีผลในด้านค่าขนส่งด้วย

ชนิดของ กระดาษ

เมื่อคำนึงถึงหลักการ เลือกใช้กระดาษดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่า กระดาษที่เหมาะสม ในการพิมพ์เนื้อเรื่องของหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่กระดาษปรู๊ฟ กระดาษปอนด์ กระดาษอาร์ต และกระดาษกล่อง (พีรพล รัตนานิช, สัมภาษณ์) ซึ่งกระดาษแต่ละชนิด มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ (การร สักรูท 2515 : 298-300)

1. กระดาษปรู๊ฟ เป็นกระดาษที่ทำจากเยื่อไม้ป็น มีราคาถูก แต่คุณภาพต่ำ เก็บไว้นาน ๆ จะกรอบและแดง นิยมใช้พิมพ์หนังสือพิมพ์ นิตยสารราคาถูก รวมทั้งงานพิมพ์ที่ไม่ต้องการความปราณีตมากนัก กระดาษชนิดนี้หากผลิตออกมาเป็นม้วน ๆ เพื่อใช้กับงานพิมพ์แบบเรียนราคาเยา หรือหนังสือพิมพ์รายวัน และหากเติมสารเคมีลงไปในเยื่อกระดาษ ประมาณ 10-15% ของเยื่อกระดาษทั้งหมด จะช่วยให้คุณภาพกระดาษดีขึ้น คือ มีผิวมันกว่าเดิม เรียกว่า "กระดาษปรู๊ฟมัน"
2. กระดาษปอนด์ (Bond paper) ทำจากเยื่อผ้าซีรัวผสมเยื่อเคมี ซึ่งเป็นเยื่อซัลไฟต์ ฟอกให้ขาวเป็นพิเศษ มีคุณภาพสูง ใช้พิมพ์งานมีค่า เช่น ประกาศนียบัตร เป็นต้น
3. กระดาษอาร์ต (Art paper) เป็นกระดาษที่เคลือบด้วยวัตถุเป็นมันให้ผิวเรียบมีเงาใช้ในการพิมพ์รูปภาพ หรือใช้ในการทำอาร์ตเวิร์ค (Artwork) เพื่อใช้ทำต้นฉบับ ก่อนที่จะนำไปถ่ายลงแผ่นแม่พิมพ์ ราคาของ กระดาษอาร์ตค่อนข้างแพง เนื่องจากมีกรรมวิธีเคลือบกระดาษอีกต่อหนึ่ง
4. กระดาษกล่อง (Box board) เป็นกระดาษที่ด้านหน้าทำด้วยเยื่อเคมี ลักษณะเป็นกระดาษปอนด์ แต่ด้านหลัง ทำด้วยเยื่อไม้ป็น หรือไม้ก็ทำด้วยเยื่อกระดาษเก่ามีสีคล้ำ

ขนาดของ กระดาษ

กระดาษที่ใช้ในการพิมพ์หนังสือทั่วไป รวมทั้งหนังสือสำหรับเด็กมีล่องลักษณะคือ กระดาษม้วน และกระดาษแผ่น กระดาษหึ่งล่องมีขนาดแตกต่างกัน ดังนี้

1. กระดาษม้วน ขนาดของกระดาษม้วน ทราบได้โดยการวัดหน้ากว้างของม้วนกระดาษว่ากว้างกี่นิ้ว กี่ฟุต หรือกี่เมตร และวัดเส้นผ่าศูนย์กลางของกระดาษด้วยว่า เป็นกระดาษขนาดเท่าใด หน่วยในการวัดอาจเป็นนิ้ว ฟุต เซนติเมตร หรือเมตรก็ได้

2. กระดาษแผ่น ขนาดของกระดาษแผ่นทราบได้โดยวัดหน้า กว้างของแผ่นว่า กว้างกี่นิ้ว กี่ฟุตหรือกี่เมตร แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้หน่วยเป็นนิ้ว กระดาษแผ่นที่ใช้โดยทั่วไปในประเทศไทย มีสองขนาด 31"X43" กับขนาด 24"X35"

ในการกำหนดขนาดของกระดาษ องค์การมาตรฐานระหว่างประเทศ ว่าด้วยกระดาษ (International Standard Paper Organization) ได้กำหนดขนาดมาตรฐานของกระดาษ นั้น เพื่อให้ตัดหรือพับครึ่งกระดาษแล้ว จะมีขนาดกว้างยาวเป็นอัตราส่วนคงที่เสมอ กล่าวคือ ขนาดมาตรฐานของกระดาษเมื่อเอาด้านกว้างคูณด้านยาวแล้ว จะได้เนื้อที่ 1 ตารางเมตรพอดี นั่นคือ กว้าง คูณยาว = 0.841 เมตร คูณ 1.189 เมตร 1 ตารางเมตร และนับเป็นขนาดสากล ที่คิดน้ำหนักเป็นแกรม

น้ำหนักของกระดาษ

การเรียกน้ำหนักกระดาษ มีวิธีเรียก 3 วิธีคือ

1. เรียกเป็นกรัมหรือแกรม การเรียกอย่างนี้ถือหลักว่า กระดาษแผ่นซึ่งกว้าง 1 เมตร ยาว 1 เมตร (1 ตารางเมตร) นำไปชั่งได้กี่แกรม ก็เรียกว่ากระดาษเท่านั้นแกรม เช่น กระดาษ 60 แกรม กระดาษ 80 แกรม เป็นต้น
2. เรียกเป็น กิโลกรัม การเรียกอย่างนี้ถือหลักว่า กระดาษ 1 แผ่น ซึ่งกว้าง 31 นิ้ว ยาว 43 นิ้ว จำนวน 1 รีม (500 แผ่น) นำไปชั่งได้กี่กิโลกรัม ก็เรียกว่าเท่านั้นกิโลกรัม เช่น กระดาษปอนด์ขาว 23 กิโลกรัม เป็นต้น วิธีเรียกอย่างนี้ใช้เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น
3. เรียกเป็นปอนด์ การเรียกอย่างนี้ถือหลักว่า กระดาษ 1 แผ่น ซึ่งกว้าง 31 นิ้ว ยาว 43 นิ้ว จำนวน 1 รีม นำไปชั่งได้กี่ปอนด์ ก็เรียกกระดาษเท่านั้นปอนด์ วิธีเรียกอย่างนี้ใช้เฉพาะในประเทศแถบยุโรป

ปกหนังสือ

ปกเป็นส่วนที่ไว้วัสดุแข็งแรงที่สุดในการทำหนังสือ หน้าของปกมีสองประเภทคือ ป้องกันรักษาตัวหนังสือทั้งหมดและให้รายละเอียดเกี่ยวแก่เรื่องราวของหนังสือ ในกรณีที่ไม่มีกระดาษหุ้มปก ปกทำหน้าทีจูงใจให้คนซื้อหนังสือด้วยเหมือนกับลักษณะการออกแบบปกให้เป็นที่ตั้งดูดีใจผู้ซื้อ และให้

รายละเอียดผู้อ่าน เช่นชื่อเรื่องตัวโตกว่าตัวอื่น ถัดมาคือขยบายประกอบเรื่องถ้ามี และถัดมาคือ ชื่อผู้แต่ง ชื่อผู้พิมพ์ตามลำดับ ต้องเลือกขนาดและแบบตัวหนังสือให้เหมาะกับ หนักเบาตามความสำคัญลงมา (การร .ลัทธิกรล 2515 : 170)

การทำปกหนังสือสำหรับเด็กไม่ว่าปกอ่อนหรือปกแข็งมีหลักสำคัญในการทำดังนี้คือ

1. ความสวยงาม ปกจะต้องมีความในเชิงศิลปะเป็นประการสำคัญ เพราะปกเป็นสิ่งแรกที่เด็กสัมผัส และกระตุ้นความสนใจเกี่ยวกับหนังสือของเด็กเป็นสิ่งแรก การสร้างปกให้สวยงามนั้นต้องคำนึงถึง

1.1 การใช้สีดึงดูดใจ หมายถึงใช้สีวรรณะอุ่น เช่น สีแดง สีส้ม สีเหลือง มากกว่า สีวรรณะเย็น เช่น สีเทา สีน้ำตาล เพราะสีวรรณะอุ่นช่วยให้เกิดความรื่นเริงกระตือรือร้นมากกว่าสีวรรณะเย็น

1.2 การสร้างภาพปกที่สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง โดยปกตีหนังสือภาพสำหรับเด็กนิยมเก็บเอาใจความสำคัญ หรือเนื้อความจากเรื่องมาสร้างภาพ ไม่ว่าจะ เป็นภาพวาดหรือภาพถ่ายก็ตาม

1.3 การสร้างจุดสนใจของภาพหน้าปก หมายถึงการสร้างภาพปกให้มีส่วนที่น่ามอง หรือส่วนที่น่าสนใจเป็นอันดับแรกของภาพเอาไว้ การสร้างจุดสนใจนี้ได้หมายถึงการวาดภาพหรือถ่ายภาพแต่อย่างเดียว แต่อาจหมายรวมถึงการประดิษฐ์อักษรชื่อปกด้วยก็ได้

2. ประหยัด นอกจากจะต้องสร้างปกให้สวยงามแล้ว ต้องคำนึงถึงการลงทุนเพื่อการสร้างต่อเล่มด้วย เพราะหากค่าใช้จ่ายต่อเล่มสูงเกินไป ก็จะเป็นการกระทบกระเทือนต่ออำนาจการซื้อของเด็กหรือผู้ปกครองเด็ก ดังนั้น หากมีทางที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตลงได้ โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างปก ก็จะช่วยให้หนังสือมีราคาถูกลง วิธีที่จะช่วยลดต้นทุนการทำปกมีดังนี้

2.1 การเลือกวัสดุทำปก ปกหนังสือสำหรับเด็กอาจทำจากวัสดุได้หลายประเภท เช่น กระดาษ ผ้า หนัง และพลาสติก เป็นต้น วัสดุเหล่านี้ยังมีชนิดย่อยอีกหลายอย่าง เช่น ประเภทของกระดาษก็มีกระดาษอ่อน กระดาษอาร์ต กระดาษแข็ง กระดาษอบมัน และกระดาษอบพลาสติก เป็นต้น วัสดุเหล่านี้มีราคาแตกต่างกันมาก การเลือกจึงควรเน้นที่คุณภาพคือ ความคงทนเป็นสำคัญ

2.2 การเลือกกรรมวิธีพิมพ์ ในปัจจุบันนี้ ระบบการพิมพ์ในประเทศได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ระบบการพิมพ์ แบบเดิม คือ "เลตเตอร์เพลส" ได้ลดความสำคัญลงเมื่อระบบการพิมพ์แบบใหม่ ที่เรียกว่า "ออฟเซ็ท" ได้เข้ามาแทนที่ โดยกรรมวิธีนี้ ทำให้ต้นทุนการผลิตต่อเล่มไม่สูงนัก หากการพิมพ์ครั้งหนึ่ง ๆ มีจำนวนไม่เกิน 2,000 เล่ม แต่เมื่อใช้วิธีพิมพ์ระบบออฟเซ็ท ต้นทุนการผลิตระยะต้นออกจะแพง ถ้าพิมพ์จำนวนสูงกว่า 2,000 เล่มขึ้นไปแล้ว ต้นทุนการผลิตจะถูกลงเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพราะระบบออฟเซ็ทต้องเสียค่าลงทุนทำเพลท ในขณะที่ระบบเลตเตอร์เพลสไม่ต้องทำหรือลงทุนก็เพียงเล็กน้อย เช่น เพื่อการทำแม่พิมพ์ เป็นต้น แต่ถ้าพิมพ์หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นหนังสือซึ่งต้องมีรูปภาพจำนวนมากนั้น ต้องคำนึงถึงราคาในการพิมพ์ด้วยการพิมพ์ด้วยระบบเลตเตอร์เพลส แม้ว่าจะถูกในระยะแรก แต่ในการพิมพ์ต้องลงทุนเพื่อการทำบล็อกสูง เพราะหนังสือชนิดนี้ต้องใช้รูปมาก เมื่อเปรียบเทียบต้นทุนกับระบบออฟเซ็ทแล้วต้นทุนก็ไม่ห่างกันเลย แต่ระบบออฟเซ็ทจะพิมพ์ได้สวยงาม ประณีตกว่า ดังนั้นเมื่อจะตัดสินใจพิมพ์ด้วยระบบใด ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างรอบคอบ

3. ประโยชน์ ปกหนังสือให้ประโยชน์ 2 ประการคือ

3.1 ความคงทนถาวร หมายถึงการช่วยรักษาอายุของหนังสือให้อยู่ได้นาน การทำปกหนังสือสำหรับเด็กต้องคำนึงถึงความคงทน ไม่ฉีกขาดง่าย ปกหนังสือที่แข็งแรง ย่อมช่วยพยุงรักษาหนังสือไว้ได้นานวัน

3.2 ความสะดวกในการใช้ หมายถึงการหยิบมาอ่านโดยสะดวกเมื่อวางไว้ในลักษณะตั้ง เอาสันออก ก็จะได้โดยไม่มีล้มหรือหักงอได้ง่าย เมื่อถึงออกมาอ่านและเก็บเข้าที่เดิมก็ทำได้สะดวก

4. ประณีต การทำหนังสือต้องอาศัยฝีมือ ความละเอียดลออความพิถีพิถัน เป็นสำคัญ ความประณีตของปกหนังสือนั้น พิจารณาองค์ประกอบสองประการดังนี้

ก. ความเรียบร้อย ปกจะเรียบร้อยเพียงใด สืบเนื่องจากส่วนประกอบของปกว่าตัดได้สัดส่วนหรือไม่ประการหนึ่ง กับการประกอบปกทำได้เรียบร้อยหรือไม่อีกประการหนึ่ง

ข. ความสม่ำเสมอ ปกหนังสือจะเรียบร้อยหรือไม่เพียงใด ให้อุณหภูมิความเท่าเทียมหรือสม่ำเสมอของหนังสือแต่ละเล่ม เพราะหากมีความประณีตจริง ๆ ปกทุกเล่มต้องเสมอกันหมด

5. ประสิทธิภาพ ต้องคำนึงว่าปกหนังสือมีประสิทธิภาพพอแก่การหุ้มเนื้อในของหนังสือไว้ได้มากน้อยเพียงใด ปกหนังสือที่ได้ชื่อว่ามีประสิทธิภาพ ก็คือปกที่สามารถหุ้มเนื้อใน รักษา และป้องกันเนื้อในของหนังสือ ให้คงทนถาวรนานที่สุดเท่าที่จะทำได้

การเย็บเล่ม

เมื่อหนังสือผ่านขั้นตอนการทำหรือพิมพ์เนื้อในมาเรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะประกอบเป็นเล่มได้ ก็จะต้องผ่านขั้นตอนการเย็บเล่มก่อน การเย็บเล่มมีหลายวิธีคือ (วัลลภา ล่วลิตวัลลภ) 2527 : 284-285)

1. หนังสือเย็บอกหรือเย็บมุงหลังคา (Saddle Stitch Book) หนังสือลักษณะที่หน้าต่าง ๆ ของหนังสือจะถูกเก็บมาซ้อนทับถัด ๆ กันไป โดยแบะออกกลางของแต่ละคู่ โดยมากเป็นหนังสือบาง ๆ และมักเย็บประมเข้าไปด้วย การเย็บด้วยวิธีนี้เย็บได้หลายอย่าง เช่น เย็บจักร เย็บลวด เย็บเชือก

1.1 การเย็บเล่มด้วยเชือก โดยเจาะรูสามรู ร้อยเชือกจากรุกกลางด้านในเล่มก่อนแล้วโยงไปรูด้านบน ร้อยเลยมาด้านล่าง แทะเข็มทะลุมาร้อยรูกกลางอีกที ดึงเข็มขึ้นด้านบนมาเจาะร้อยรูอีกรูหนึ่งทางด้านล่าง แล้วเอาเชือกมาผูกติดกันตรงกลางกับปลายเชือกอีกด้านหนึ่ง

1.2 การเย็บเล่มด้วยลวด อาจเย็บด้วยลวดสองเข็มหรือสามเข็ม ถ้าเป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ เย็บเข็มเดียวก็ได้ การเย็บเล่มด้วยลวดต้องเย็บด้วยเครื่องเย็บ ๆ จะดันลวดเจาะทะลุมา โดยปลายทั้ง 2 ด้าน แล้วมาพับยึดเป็นเล่มหนังสือตรงรอยพับอันเป็นอกกลางของหนังสือ

1.3 เย็บด้วยจักร ตรงรอยกลางที่พับ อันเป็นอกกลางของหนังสือ

2. หนังสือเย็บสัน (Side stitch) คือ การเอาหน้าหนังสือมาทับซ้อน ๆ เรียงลำดับหน้าให้ถูกต้อง แล้วเย็บติดทางด้านข้างซึ่งเป็นสันหนังสือ การเย็บอาจเย็บด้วยเชือกลวดสองเข็ม สามเข็ม หรือเย็บจักรก็ได้ หนังสือเย็บสันนี้ เปิดอกแบนไม่ได้เพราะสันถูกเย็บติดกันที่ด้านข้างและเมื่อเย็บเสร็จแล้วต้องทากาวที่ตรงสันหนังสือ เพื่อเอาปกปิดหุ้มอีกทีหนึ่ง

3. หนังสือทากาวหรือใส่กาว (Glue attached book) มีลักษณะแบบเดียวกับหนังสือที่จะใช้เย็บสัน วิธีทากาวคือ ทากาวที่สันโดยใช้ตะไบหรือกระดาษทรายหยาบ ๆ ขูดสันออกเพื่อให้ด้านสันเป็นแผ่นปลิวแต่ละแผ่น แล้วเอากาวทา การทากาวนั้น เครื่องทากาวจะปิดสันหนังสือให้อ่อนไปทางซ้ายและทางขวา เพื่อให้กาวได้แทรกเข้าไปเกาะด้านข้างของกระดาษทั้งสองข้างยึดติดกันทุกแผ่น

4. หนังสือเย็บที่ การเย็บแบบนี้ใช้เครื่องเย็บซึ่งมีเข็มหลายเข็ม การเย็บนั้นใช้เข็มเย็บเป็นตอน ๆ แต่ละตอนให้แน่นแล้วจึงนำมามีเย็บรวมเล่มเข้าปก ได้แก่การเย็บหนังสือประเภทตำรา ไม่ใช้เย็บหนังสือสำหรับเด็ก

5. หนังสือเจาะรูร้อยลวดหรือร้อยพลาสติก กระดาษที่นำมาเรียงตามลำดับหน้าจะถูกเจาะโดยเครื่องเจาะให้เป็นรูตามแบบกำหนด บางแบบอาจจะเป็นรูเรียว บางแบบอาจเป็นรูกลมแล้วแต่แม่แบบที่จะเจาะรูนั้น แล้วใช้ลวดหรือพลาสติกร้อยในรูนั้นให้หน้าหนังสือหรือกระดาษแต่ละแผ่นยึดติดกัน การทำเล่มแบบนี้ ทำให้หนังสือเปิดกางได้เต็มที่

จากผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ผ่านมา ถ้าจะพิจารณาผลิตเป็นหนังสือภาพขึ้นมา น่าจะมีลักษณะโดยส่วนรวมดังนี้คือ หนังสือภาพสำหรับเด็กควรเขียนในลักษณะเป็นร้อยแก้ว ชนิดเล่าเรื่องประกอบการสนทนา (ปัทมา สัมพงษ์ 2523 : 73-74) ใช้ภาพประกอบโดยมีลักษณะโดยส่วนรวมดังนี้คือ เป็นภาพสีหลายสีหรือสีธรรมชาติ อาจจะเป็นภาพลักษณะใดที่นั้นขึ้นอยู่กับระดับชั้น และอายุของนักเรียน เด็กในระดับชั้นต้น ๆ ควรเป็นภาพง่าย ๆ มีรายละเอียดน้อย (ฉลอง ทับศรี 2517 : 60-64, French 1952 : 90-95, Whipple 1953 : 262-269) และถ้าระดับชั้นและอายุมากขึ้นก็จะชอบภาพที่มีรายละเอียด มีความลึกลับ ซับซ้อน มีความจริงมากขึ้น เช่น ภาพถ่ายเหมือนจริง (ประสงค์ นิยมมา 2517 : 52-54, พิรณูย์ พาลุรกิจ 2513 : 100-102) สีของภาพควรเป็นภาพสีสดใสมากกว่าสีอ่อนหรือสีขาวดำ ขนาดของภาพควรเป็นขนาดใหญ่ การจัดวางหน้า ควรจัดให้ภาพและเนื้อหาวางหน้าเดียวกัน โดยวางตำแหน่งภาพประกอบอยู่ด้านบนและเนื้อหาวางด้านล่างเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะตัวอักษรสำหรับหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ตัวอักษรแบบธรรมดา ส่วนขนาดตัวอักษรได้แก่ขนาด 24 ปอยท์ (คุณธัม วศินเกษม 2519 : 72-73) แต่ปัทมา สัมพงษ์ (2523 : 73-74) วิจัยว่า ขนาดตัวอักษรที่เด็กชอบได้แก่ขนาด 32 ปอยท์ ส่วนสีตัวอักษรได้

ไตแก่สีดำ (ชัยรัตน์ ชลวิทย์ 2525 : 207 ทั้ง ๆ ที่ตัวอักษรสีน้ำตาล และสีเขียวส่งผลให้
เกิดการเร้นรู้ดีกว่าสีดำ (วรรณิ แยมประทุม 2513 : 176)

ผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปเล่มของหนังสือภาพสำหรับเด็กนั้น ปรากฏว่า ส่มทรง
สิตลาเย็น (2515 : ๖-๗) วิจัยว่า เด็กชอบรูปเล่มขนาด 6 นิ้ว คูณ 8.5 นิ้ว และปัทมา
ส่มพงษ์ (2523 : 73-74) วิจัยว่า เด็กชอบรูปเล่ม ขนาด 13 ซม. คูณ 18 ซม. แต่
ชัยรัตน์ ชลวิทย์ (2525 : 207) วิจัยว่าขนาดรูปเล่มที่เด็กชอบคือ ขนาด 8 นิ้ว คูณ 10 นิ้ว
แบบรูปเล่มที่เหมาะสม ไตแก่ สีเหลืองพื้นผ้าแนวตั้ง (ส่มทรง สิตลาเย็น 2525 : ๖-๗,
ชัยรัตน์ ชลวิทย์ 2525 : 207) สำหรับปกหนังสือภาพสำหรับเด็กควรเป็นปกแข็ง (ปัทมา
ส่มพงษ์ 2523 : 73-74)